

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Didaktická analýza průřezového tématu Multikulturní výchovy, jeho ukotvení
a realizace v nové verzi rámcového vzdělávacího programu pro základní
školy

Multicultural education and its anchor, realization in new version within
general educational schedule for elementary schools

Bc. Jiří Sikora

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy (PG – ZSV)

Studijní obor: Pedagogika – Základy společenských věd

Odevzdáním této diplomové práce na téma Didaktická analýza průřezového tématu Multikulturní výchovy, jeho ukotvení a realizace v nové verzi rámcového vzdělávacího programu pro základní školy potvrzují, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Odevzdaná elektronická verze je identická s její tištěnou podobou.

Praha 11. 7. 2018

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování Ing. Michaele Dvořákové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

.....
.....

podpis

ABSTRAKT

Diplomová práce se bude zabývat průřezovým tématem Multikulturní výchova a průniky průřezového tématu se vzdělávací oblastí výchova k občanství. Průřezové téma Multikulturní výchovy bude analyzováno a porovnáno se společnými tématy výchovy k občanství v RVP ZV.

V návaznosti na identifikované učivo bude provedena didaktická analýza učebnic. Na základě výzkumných zjištění budou navržena doporučení pro výuku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Školní vzdělávací program, učení, multikulturní výchova, téma, didaktika, pedagogika

ABSTRACT

This thesis concerns with cross-section theme “Multicultural education and intersections of cross-section theme with educational area for education to citizenship.” The cross-section theme Multicultural education will be analysed and compared with common themes of education to citizenship in RVP ZV.

The link to identification education will be managed a didactic analysis school book. On the basis of research finding it will be suggest the recommendation for education(teaching).

KEYWORDS

School educational program, studying, multicultural educational, theme, didactics

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická část.....	10
1.1 Teoretická východiska konceptu multikulturní výchovy.....	10
1.2 Koncepty multikulturní výchovy podle Průchy a Moree.....	11
1.3 Dvě základní koncepce pedagogické teorie multikulturní výchovy.....	13
1.4 Multikulturalismus a multikulturní problémy.....	14
1.4.1 Stručné historické a ideové kořeny multikulturalismu.....	14
1.4.2 Sociálně-antropologické hledisko multikulturality.....	16
1.5 Východiska zkoumání.....	20
1.5.1 Deskriptivní dimenze multikulturalistického diskursu.....	20
1.5.2 Normativní dimenze multikulturalistického diskursu.....	21
1.5.3 Praktická (aplikovaná) dimenze multikulturalistického diskursu.....	21
1.6 Multikulturní výchova.....	23
1.6.1 Definice multikulturní výchovy.....	26
1.7 Obecně k novému Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání	27
1.7.1 Interkulturní a multikulturní výchova.....	28
1.7.2 Současná situace v oblasti multikulturní výchovy.....	28
1.7.3 Tematické okruhy průřezového tématu.....	29
1.7.4 Obecně k průřezovým tématům.....	30
1.7.5 Vztažení průřezového tématu Multikulturní výchova k vzdělávacím oblastem RVP.....	31
1.7.6 Přínos průřezového tématu.....	32
1.7.7 Očekávané výstupy Multikulturní výchovy.....	32

1.8	Odůvodnění tématu multikulturní výchova v nové verzi RVP ZV.....	35
1.8.1	Podpora multikulturní výchovy v učebnicích napříč ročníky na základní škole.....	36
1.8.2	Klíčové kompetence RVP ZV.....	37
1.8.3	Pedagogický konstruktivismus.....	38
1.8.4	Znalosti učitele.....	38
1.9	Multikulturní politika v evropských souvislostech.....	39
1.9.1	Multikulturní politika v České republice.....	41
1.10	Shrnutí teoretické části.....	43
2	Praktická část.....	44
2.1	Učebnice.....	44
2.1.1	Funkce učebnice.....	46
2.2	Didaktická analýza Multikulturní výchovy v učebnicích Občanská výchova od 6. do 9. ročníku pro základní školy.....	46
2.3	Ediční řada nakladatelství Fraus.....	47
2.3.1	Občanská výchova pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.....	47
2.3.2	Občanská výchova pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.....	50
2.3.3	Občanská výchova pro 8. ročník základní školy a víceletá gymnázia.....	53
2.3.4	Občanská výchova pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.....	54
2.3.5	Celkové shrnutí ediční řady nakladatelství Fraus.....	56
2.4	Didaktická analýza Multikulturní výchovy v učebnicích Občanská výchova od 6. do 9. ročníku pro základní školy – ediční řada nakladatelství Nová škola.....	57
2.4.1	Výchova k občanství pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia.....	57
2.4.2	Výchova k občanství pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia.....	59

2.4.3	Výchova k občanství pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia.....	62
2.4.4	Výchova k občanství pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletého gymnázia.....	62
2.4.5	Celkové shrnutí ediční řady nakladatelství Nová škola.....	63
2.5	Doporučení pro výuku.....	64
Závěr.....		68
Seznam použitých informačních zdrojů.....		70

Úvod

Cílem této diplomové práce je analyzovat průřezové téma Multikulturní výchovy, hledat jeho teoretické ukotvení a porovnat jej s blízkými tématy vzdělávacího oboru výchova k občanství.

Otázka multikulturnosti, resp. kulturní diverzity je už v dnešních základních školách pevně zakořeněna a učitelé nemohou tento fenomén přehlížet. Téma multikulturality získává na aktuálnosti zejména ve velkých městech v různých evropských státech.

Průřezové téma má jednu z výhod, a to, že výuku jde z velké části brát jako projektovou, kdy je zapojení žáků do tématu o dost větší než v případě klasického frontálního vedení vyučovací hodiny.

V této diplomové práci se budeme věnovat didaktické stránce a zevrubné analýze průřezového tématu multikulturní výchovy. Bude analyzováno, jak se toto téma objevuje v základních učebnicích, se kterými pracujeme na základní škole. Práce se ale nebude opírat jen o didaktickou analýzu, byť půjde o nejdůležitější část. V práci se také budeme věnovat kulturním odlišnostem, a řeč bude i o kulturní antropologii.

Na závěr práce proběhne shrnutí a doporučení pro výuku. Ty budou vyplývat z analýzy a povahy diplomové práce.

Diplomová práce bude rozdělena do dvou hlavních kapitol.

První se bude zabývat didaktickou analýzou tematického okruhu Člověk ve společnosti, konkrétně průřezovým tématem Multikulturní výchova. Budou zkoumány a analyzovány očekávané žákovské výstupy. Jádrem této kapitoly je nalezení významu a vnitřní logiky tohoto tematického celku, kde bude zkoumáno teoretické zakotvení. Dále je provedeno vymezení tematického celku a provedení didaktické analýzy učiva. Na tento teoretický základ navazuje celková didaktická analýza učiva a podrobné zpracování průřezového tématu.

K pojmové a vztahové analýze byly primárně použity učebnice, které mají nejnovější akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a jsou určeny k výuce předmětu Výchova k občanství na základní škole.¹

V důsledku povahy této diplomové práce je zřejmé, že při vytváření této práce budeme pracovat s větším množstvím relevantních odborných publikací, zejména z filozofie, pedagogiky, ale okrajově také z psychologie. Samozřejmě také budeme čerpat z Rámcového vzdělávacího programu, resp. Školního vzdělávacího programu, který spadá pod gesci Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky.

---

¹ především půjde o učebnice Občanská výchova pro druhý stupeň ZŠ z nakladatelství Fraus a učebnice Výchova k občanství z nakladatelství Nová škola

1 Teoretická část

1.1 Teoretická východiska konceptu multikulturní výchovy

V současné době vedle sebe na školách kooperují dva základní přístupy v otázce multikulturality. Kulturně standardní přístup je starší a v dnešní době již překonaný. Modernější je transkulturní přístup.

Podle v současnosti uplatňovaného transkulturního přístupu jsou žáci vedeni k tomu, aby diverzifikovanou společnost vnímali jako zcela normální, různost je pojmána jako standardní, tato standardnost není zcela zamítána a překonána. V České republice zatím převažuje kulturně výše uvedený standardní přístup, oproti transkulturnímu přístupu, který je typický např. v Německu. Kulturně standardní přístup byl dlouhou dobu dle provedených výzkumů převažující u českých učitelů. V publikaci *Než začneme s multikulturní výchovou*² Moree³ uvádí, že tomuto přístupu chybí kritická reflexe přístupů, protože tento přístup je vnímán jako neutrálně normální.

V současnosti doporučovaný přístup – transkulturní, je úzce propojen s ostatními průřezovými tématy a vede ke globálnějšímu pohledu na danou problematiku.

Zaměření kulturně standardního přístupu:

- upevňování vztahů napříč sociálními skupinami
- seznámení se s odlišnými etnickými a sociokulturními skupinami
- porozumění odlišnostem⁴

Transkulturní přístup problematizuje kulturně standardní přístup. Autorka ve výše uvedené publikaci uvádí, že nepopisuje jednotlivé sociokulturní skupiny, ale zaměřuje se na překrývání hranic a přemýšlí o různých příčinách a pojmenovává odlišnosti každého z nás. Mezi problematizující okruhy patří např. otázky ptající se pohlaví, nebo v jakém sociálním

---

2 Člověk v tísní, o.p.s., Praha, 2008 (projekt Varianty)

3 Dana Moree: Katedra studií občanské společnosti. <https://ksos.fhs.cuni.cz/KOS-188.html> [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://ksos.fhs.cuni.cz/KOS-188.html>

4 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísní, 2008, s. 10, s. 26

prostředí žijeme, jestli nás nějak determinuje etnická, nebo národní příslušnost, objevují se i otázky náboženské víry.

V dnešní společnosti, kterou chápeme jako v dosti směrech rozrůzněnou, právě transkulturní přístup necharakterizuje různé skupiny, ale důležité jsou zkušenosti jednotlivce, které spoluvytvářejí kulturu. Transkulturní přístup se objevuje od 80. let a aktuální se stal tehdy, kdy se do popředí dostala otázka migrace a celkové otevírání se společnosti.

Kulturně standardní přístup příkládá členství etnicity největší význam. Transkulturní přístup etnicitu relativizuje a dokládá koncept tzv. *mnohonásobné identity*. Hlavní myšlenkou je, že v dnešním moderním, a především globálním světě se nežije v jasně definovaných skupinách a je kladen důraz na otevřenost a propojenost světa. V tomto světě dochází k setkávání a uvědomování si kulturních rozdílností, hranice států se nekryjí s hranicemi národnostních a etnických skupin.

Transkulturní přístup neodmítá a nesnižuje přístup žádných kulturních rozdíků, nevztahuje se k jasně definovaným skupinám, ale především k jednotlivcům, kteří hledají své ukotvení, životní postoje, hodnoty. Autoři uvádí, že tímto přístupem jednotlivci hledají svůj tzv. orientační systém. Kultura je dle autorů definována jako abstraktní systém vztahů.

Cíle multikulturní výchovy dle transkulturního přístupu by měly být:

- reflexe vlastní kultury
- vnímání kulturních rozdílností v různých situacích
- dokázat řešit tyto situace ⁵

1.2 Koncepty multikulturní výchovy podle Průchy a Moree

V této kapitole uvádíme základní, již překonaný koncept podle Průchy⁶, a modernější přístup podle Moree v publikaci, *Než začneme s multikulturní výchovou*.

Průcha uvádí, že koncept multikulturní výchovy je v současné době pojímán jako transdisciplinární – v tomto konceptu se spojují různé přístupy pedagogiky, např. kulturní

---

5 Srov. Tamtéž, str. 26 – 29

6 Jan Průcha. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Průcha

antropologie, interkulturní psychologie, sociolingvistika, didaktika pedagogiky a další. Těžiště je ovšem samozřejmě pořád na pedagogické vědě jako takové.⁷

Moree prezentuje modernější a rozšířenější přístup, tvrdí, že v českém prostředí stále dominuje tzv. kulturně standardní přístup, od kterého se ale postupně ustupuje a mluví se o tzv. transkulturním přístupu. Autorka dále uvádí, že kulturně standardní přístup postrádá kritickou reflexi, která se projevuje roztržitostí informací a z toho vyplývají nejasné nebo nerealisticky formulované cíle, které v důsledku mohou u širší pedagogické veřejnosti vyvolávat dojem deziluze a nechutí se tímto tématem zabývat.⁸

Autorka uvádí, že teoretická východiska multikulturalismu jsou spjata s některými politickými teoriemi 20. st. Samotný termín *multikulturalismus* je v současné době prezentován v mnoha rovinách, a autorka uvádí ty nejdůležitější:

O stavu ve společnosti: vedle sebe žijí určité sociokulturní skupiny, které ovšem mají svůj vlastní systém institucí, tradic, ale i postojů a hodnot. Termín multikulturalismu je pojímán hodnotově neutrálně, ovšem Moree upozorňuje na to, že to neznamená, automaticky přítomnost tolerance a respektu.

Procesu: dochází k výměně určitých kulturních statků a vše se vzájemně ovlivňuje.

Vědecké teorii: multikulturalistická teorie zkoumá a srovnává pohledy na svět a zabývá se dalšími sociokulturními aspekty rozmanitosti.

Politická vize a společenský cíl: tato část usiluje o vytvoření pluralitní společnosti, jsou zde zahrnuty obsáhlé skupiny pocházející z různých sociokulturních prostředí. Společné soužití je založeno na respektu, toleranci, dialogu a spolupráce.

Soubor praktických nebo edukativních strategií a postupů: prostřednictvím těchto strategií a postupů má být dosahováno politické tolerance a respektu. Moree dodává, že v odborných kruzích se objevuje označení *aplikovaný multikulturalismus*.⁹

---

7 Srov. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 171

8 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 12

9 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 17

V otázce interkulturního vzdělávání na školách Moree vytyčuje tři základní body, které je nutné splnit a bez nich by žádná vyučovací hodina nebyla úspěšná, jde o tyto:

- Otázka a cíle: zde hovoří o tom, že učitel buď bude posilovat předsudky a stereotypy, nebo bude učitel posilovat identitu a reflexi.
- Otázka obsahu: buď věnuje pozornost k objektivnímu popisu skupiny a volí kulturně standardní přístup, nebo se orientuje na identitu jednotlivce a uplatňuje transkulturní přístup.
- Otázka metod: učitel se buď věnuje metodám, které pomáhají v reflexi konkrétních situací a jevů, nebo se naopak věnuje předávání informací.¹⁰

1.3 Dvě základní koncepce pedagogické teorie multikulturní výchovy

Koncepce A: multikulturní výchova je edukační proces, jehož prostřednictvím si jednotlivci mají vytvářet dispozice k pozitivnímu vnímání a hodnocení kulturních systémů odlišných od jejich vlastní kultury a na tomto základě mají regulovat své chování k příslušníkům jiných kultur.

Koncepce B: multikulturní výchova je konkrétní vzdělávací program, který zabezpečuje žákům z etnických, rasových, náboženských a jiných minorit takové učební prostředí a takové vzdělávací obsahy, jež jsou přizpůsobeny specifickým jazykovým, kulturním aj. potřebám těchto žáků.¹¹

Průcha ve své publikaci Přehled pedagogiky uvádí výše uvedené dva základní modely multikulturní výchovy, kdy můžeme chápat koncepci A jako snahu začlenit do vyučovacího procesu takové obsahy, kdy si žáci osvojí vědomosti a postoje o jiných národech a jiných etnických skupinách, o jejich historii a způsobu života, tradicích. Jedná se o naučené celky, kdy jejich cílem má umožnit bezkonfliktní soužití všech různých kultur dohromady.

---

10 Srov. Tamtéž, s. 16

11 PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, s. 170

Koncepce B je pojímána jako celostní a konkrétně zaměřený vzdělávací program, avšak v této práci bude pozornost zaměřena více na koncepci A, které odpovídá průřezové téma.¹²

1.4 Multikulturalismus a multikulturní problémy

V této části práce se budeme teoreticky zabývat problémem multikulturalismu. Nejprve se krátce zaměříme na historii multikulturalismu a poté probereme téma multikulturalismu jako fenoménu dneška.

1.4.1 Stručné historické a ideové kořeny multikulturalismu

Pojem multikulturalismu jako idea společnosti se začala objevovat ve Spojených státech amerických zhruba od druhé poloviny 60. let 20. st. v souvislosti s různými etnorevitalizačními hnutími, které měly za cíl docílit politického uznání svébytnosti různých kultur skupin a komunit, které se odvolávaly na společný etnický původ. V té době bojoval za tyto práva Martin Luther King,¹³ který se snažil prosadit rovnost všech lidských individuí, nezávisle na etnickém původu. Hirt¹⁴ dále ve svém příspěvku hovoří o tom, že i nadále docházelo k symbolickému, ale i faktickému znevýhodňování různých skupin v různých oblastech společenského života. Znevýhodňování byli ti, kteří nespádali do tehdejší kategorie běloch – muž.

Po smrti M. L. Kinga v roce 1968 se tímto problémem zabývala generace, ve které postupně docházelo k etnickému obrození, kdy ustupovala logika občanských práv a dostávala se do popředí otázka kolektivních práv. Toto bylo podle Hirta nevyhnutelné. Začaly se objevovat tendence k uznání práv etnických minorit včetně nároků na uznání jejich odlišných kultur a tradic. To vše v rámci amerického politického života. Čím více se zdůrazňovala práva etnicity, která byla brána jako symbolický nástroj k uznání

---

¹² Srov. Tamtéž, s.170–171

¹³ Martin Luther King. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther_King

¹⁴ Katedra antropologie FF ZČU. *Katedra antropologie FF ZČU* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/tomas-hirt>

kolektivních politických cílů, tím více se objevovalo proslulé přirovnání k tavícímu kotli (melting pot) – které má základní myšlenku ve slévání různých tradic a kultur v jednu společnou univerzální americkou kulturu.

Od konce 60. let, jak uvádí Hirt, je tento „slévárenský“ výjev postupně nahrazován novým pojmem – salátovou mísou (salad bowl). V tomto případě si různé etnické skupiny, které jsou metaforicky přeneseny, jako přísady uchovávají svou typickou chuť a formu a v konečném důsledku tvoří svébytný pokrm, který i po svém namíchání je charakteristický svou jedinečností.¹⁵

Moree prezentuje multikulturalismus jako hnutí, které se aktivovalo v 60 letech 20. st. a postupem času se myšlenkové proudy rozdělily. Novější proudy často kritizovaly ty dřívější. V publikaci *Než začneme s multikulturní výchovou* autorka prezentuje tři proudy, které byly nejvíce určující.

Pluralistický multikulturalismus: tento směr představuje původní smysl multikulturalismu, směr je blízký komunitarismu. Hlásá, že kultury vnímáme jako uzavřené skupiny.

Liberální multikulturalismus: cílem tohoto směru je integrace jednotlivců, je zdůrazněna rovnost přístupu ke zdrojům, pro všechny, kteří se chtějí začlenit a uplatnit ve společnosti.

Kritický multikulturalismus: jedná se o jeden z nejmladších proudů, známe jej teprve od 90. let minulého století. Reaguje a kritizuje pluralistický a liberální proud. Vyzvedává rozdílnost ve společnosti, ale tyto akcenty vnímá jako prostor pro naučení se jinakostí.

Poprvé je popsán mocenský vliv různých mechanismů, které poukazují na socio-ekonomickou rozvrstvenou společnost. Cílem je úsilí o nápravu prostřednictvím konceptu solidarity. Směr studuje podmínky vzniku rasismu, sexismu a třídní nerovnosti.¹⁶

1.4.2 Sociálně-antropologické hledisko multikulturality

Multikulturalismus jako takový se začal uplatňovat už poměrně dávno, první začátky tzv. státního multikulturalismu se datují od 60. let 20. století. O tomto problému hovoří např.

---

15 Srov. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 14–15

16 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 19 – 20

Hauser¹⁷ v publikaci *Multikulturalismus v krizi*, kde se ve svém příspěvku odvolává na tuto obecnou tezi, kterou následně odborně rozpracovává.

Proč se ale v dnešní době zejména v Evropě hovoří o tom, že multikulturalismus selhal? Je to skutečně pravda?

Evropa se v dnešní době nachází v poměrně složité situaci. Hovoříme o migraci, která je od roku 2015¹⁸ velkým evropským problémem, se kterým jsme se zatím nedokázali relevantně v rámci možností vyrovnat. Problém můžeme spatřovat v tom, že ve velké míře se jedná o uprchlíky ekonomické, kteří se chtějí dostat do Evropy s vizí lepšího života, a jen menší část je z humanitárních důvodů. Velká část žadatelů o evropský azyl jsou Syřané, Afgánci, Iráčané a obyvatelé subsaharské Afriky.

Česká republika a země bývalého východního bloku jsou pro migranty většinou zeměmi tranzitními¹⁹, protože migranti většinou pokračují směrem na západ, ale nejčastěji do Německa. Německá integrační politika se jeví jako jedna z nejvíce otevřených v celé Evropě.

Nyní čelní evropští představitelé otevřeně hovoří o tom, že projekt multikulturalismu, tedy obohatit se o jiné kultury, než s kterými žijeme, selhal. Hauser ve svém příspěvku *Revize multikulturalismu*²⁰ rozebírá důvody, proč se tak stalo. Proto je nyní evidentní, že je potřeba se nad tímto problémem hlouběji zamýšlet a to nejen kvůli častějším teroristickým útokům, které se v poslední době dějí v různých evropských státech.

---

17 Michael Hauser. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_Hauser

18 Evropská migrační krize. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Evropská_migrační_krize

19 Český rozhlas. *www.irozhlas.cz* [online]. Český rozhlas, 2015 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-je-pro-uprchliky-spis-tranzitni-zeme-o-azyl-zadaji-jen-jednotlivci_201508031847_mskalicky

20 SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka, František BURDA a Jan HOJDA, ed. *Krize v multikulturalismu, multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2012

Hauser podotýká, že multikulturalismus jako politická ideologie, jak už bylo zmíněno je přítomen delší dobu. Nyní jsou ale menšinové komunity křehké a nestabilní, vytržené ze svého původního prostředí, které jim bylo známé a důvěrné. Integrace menšin pracuje, ale otázkou je, zdali je to správným směrem. Jedním z hlavních nástrojů multikulturní politiky v moderním státě jsou zákony. Ty je nutné dodržovat ve všech směrech. Jak autor uvádí, tyto zákony vnímáme dvojsečně, a to tak, že zabraňují jakýmkoliv projevům netolerance a xenofobie. To se jedná o veřejnou sféru společnosti. Ve sféře, jak autor uvádí „soukromého“ rozumu, tedy v občanské společnosti naopak nálady rasistické, xenofobní a netolerance rostou, vzniká tedy disproporce mezi státním a soukromým myšlením. Hauser dokončuje myšlenku, že se jedná o volný pohyb plujícího tělesa, které hrozí potencionálním výbuchem.²¹

Hauser dále uvádí, že liberální multikulturalismus, tedy ten, který je aktuálně přítomný ve společnosti má zásadní nedostatky. Je to teorie a zároveň praxe, která podle něj představuje politicky významného nositele myšlenky tolerantního soužití odlišných kultur. V dnešní společnosti tak můžeme najít projevy netolerance, rasismu, xenofobie nebo fundamentalismu, a to všechno může v důsledku vést k odmítnutí teze multikulturalismu jako takového. Stoupenec multikulturalismu Charles Taylor²², který vyslovil ideu multikulturalismu tvrdí, že bychom měli vyvíjet úsilí o uznání a úctu, ale hlavně multikulturalismus vytváří *půdu pro shrnující sloučení jednotlivých kulturních horizontů*.²³ V ideálním případě máme předpokládat rovnost všech kultur, ale to podle Taylora neznamená, že všechny kultury a její výtvořky jsou stejně hodnotné.

Taylorova snaha nastolit jakousi sjednocující multikulturní perspektivu můžeme chápat jako krok k vytvoření neutrální půdy, kdy už máme nastolené formální rámce tohoto problému a snažíme se tento rámec naplnit obsahem, který sem vniká ze vzájemného styku různých kultur. Ovšem nyní víme, že v praxi se kultury rozmazávají a vytrácejí. Hauser

---

21 Srov. Tamtéž, 49–50

22 Charles Taylor. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Charles_Taylor_\(filosof\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Charles_Taylor_(filosof))

23 SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka, František BURDA a Jan HOJDA, ed. *Krise v multikulturalismu, multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2012s. 53

myšlenku uzavírá tezí, že příslušníci jednotlivých kultur se zatvrzují a vůči multikulturalismu zaujímají více obranný nežli sjednocující postoj.

Dále Taylor v otázce multikulturalismu hovoří o tom, že uznání je naší identitou. Neuznání tedy může být dle autora formou útlaku a to nás uzavírá do falešného, redukovaného a narušeného způsobu existence. Rovnoprávné uznání dle Taylora stalo součástí demokratické kultury a společnosti.²⁴

Další, poněkud skeptický pohled na to, jestli multikulturalismus selhal nebo nikoliv podává Burda²⁵, který uvádí, že multikulturalismus se ocitl na lavici obžalovaných a že se jedná o obětního beránka. Vymezuje základní pojem multikulturalismu a uvádí, že se jedná o velmi obtížný úkol. Podle něj se jedná o obsáhlé spektrum idejí a praktických strategií, které mají různorodé významy a uskutečňují se v rovině hodnot, postojů a politických cílů a také v rovině edukativních metod.

Uvádí, že multikulturalismus je kontextualizovaný diskurs, vize, ideál a jde o funkční koexistenci různých kulturních odlišností v rámci moderní demokratické společnosti, kde se potkávají kulturní vzorce nositelů. Teorie multikulturalismu řeší, do jaké míry a v jakém smyslu se mají tyto teorie setkávat.

Podle Burdy se multikulturalismus v dnešní době se stal obětním beránkem, který má převzít odpovědnost za širokou škálu neúspěchů, se kterými se západní demokracie potýkají. Uvádí, že toto pojmání obětního beránka bez vnitřní sebereflexe a chybějící analýzy problematiky je pro dav snadno čitelné a srozumitelné. Burda svůj příspěvek uzavírá tezí, že rétorika „falešné“ tolerance přikryla narůstající etnickou segregaci a že multikulturalismus paradoxně připravil půdu různým novým nacionalismům a stal se prostorem pro šíření fundamentalismu. Podle Burdy identita totiž souvisí s faktorem ztotožnění se.

---

24 Srov. TAYLOR, Charles. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofia, 2001. Filosofie a sociální vědy., str. 40 – 43

25 František Burda. *Transkulturní komunikace* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://transkulturnikomunikace.cz/vyucujici/8>

Dále uvádí, že v posledních dvaceti letech dochází ke sblížování jednotlivých modelů. Autor se domnívá, že je třeba zaujmout nový multikulturní model, který má především usilovat o aktivní hledání a nalézání společných kulturních znaků a symbolů.²⁶

Hirt prezentuje myšlenku, že *multikulturalismus znamená všechno a zároveň nic*.²⁷ Dále ve svém příspěvku uvádí, že se jedná o jakousi módní vycpávku, nebo rébus. Upozorňuje, že se jedná o slovo, které je používáno bez jakéhokoliv bližšího určení. Jedná se o koncept, ideologii, princip, diskurs, hnutí, hodnotu, postoj, problém, nebo výzvu. To vše podle Hirta znamená multikulturalismus. Dokončuje svou tezi tvrzením, že málokterá myšlenka se za krátkou dobu existence objevila v tolika slepých uličkách jako multikulturalismus.²⁸

Pojem multikulturalismu by byl ideální, kdyby fungoval v původním záměru. Jedná se o oblast lidského soužití, kdy by se měly ideálně spojit různé kultury a etnicity a identity v jeden celek. Hauser i Hirt ve svých příspěvcích multikulturalismus sice podrobují kritice a vyzývají k revizi, ale z jejich textu je jasné, že revidovat něco, co je velmi těžce uchopitelné a v podstatě názorově ne úplně jasné není vůbec snadné. Probíhají polemiky, zda revidovat tezi multikulturalismu v oblasti právní, nebo občanské.

Aplikace multikulturalismu do českého vzdělávacího systému prostřednictvím nové formy RVP je sice přítomna, ale zatím se ocitá v jakési slepé uličce a přemýšlíme, jakým směrem se vydáme dál. Téma samozřejmě vyvolává celou sadu otázek, a ne na všechny máme do dnešní chvíle uspokojující odpovědi. Murphy²⁹ jako antropologická autorita tvrdí, že neexistují rozdíly napříč etniky vyskytujícími se na různých kontinentech světa. Dle něj má lidstvo stejnou psychologickou podstatu. Podle toho tvrzení by se dalo vydedukovat, jak se lidé chovají ve standardních situacích kdekoliv na světě. Murphy ve svých výzkumech dochází k tomu, že lidstvo je psychologicky jednotné a rozdíly v chování dle něj existují

---

26 Srov. SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka, František BURDA a Jan HOJDA, ed. *Krise v multikulturalismu, multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2012s. 15 - 50

27 HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005., s. 9

28 Srov. Tamtéž, s. 9–10

29 Robert F. Murphy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_F._Murphy_\(antropolog\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_F._Murphy_(antropolog))

jen mezi jednotlivci, ne mezi národy tedy nelze všeobecně tvrdit, že nějaký národ, resp. etnikum je násilnější než druhé.

1.5 Východiska zkoumání

Hirt v publikaci *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit* uvádí, že problém multikulturalismu se stal celostním. To znamená, že na problém je třeba nazírat z více stran. Multikulturalismus podle něj spočívá v uplatňování určitého typu konceptuální optiky, kdy se soudobé moderní společnosti vyjevují jako multikulturní. Druhým pohledem je politický aktivismus, který má za cíl řešit problémy, které vyplývají z různých multikulturních situací.

Na multikulturalismus se tedy máme vztahovat jako k diskursu, který obsahuje deskriptivní, normativní a praktickou dimenzi.³⁰

1.5.1 Deskriptivní dimenze multikulturalistického diskursu

Hirt ve svém příspěvku uvádí, že fenomén multikulturalismu představuje specifickou teorii společenské reality. Uvádí, že encyklopedická definice Wieviorky³¹ z roku 1985 je omezena na slogan „*multikulturalismus je situace, kdy etnické, náboženské či kulturní skupiny koexistují v rámci jedné společnosti*“.³² Toto je ale ovšem dost plochá definice, která neobsáhne celou realitu. Mnohem vhodnější je tedy definice, kdy multikulturalismus je vnímán jako „*stav, ve kterém se nalézají dnešní moderní společnosti, a tedy „to, co již bezprostředně utváří [jejich] charakter*“.³³

1.5.2 Normativní dimenze multikulturalistického diskursu

Tento etický přístup registruje fakt, že někteří lidé jsou znevýhodňováni v přístupu k různým společenským zdrojům na základě toho, že jsou považováni za příslušníky

---

30 Srov. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005., s. 10

31 Michel Wieviorka. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michel_Wieviorka

32 HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. s. 50

33 Tamtéž, str. 51

společenských vrstev, které jsou neprivilégované. Hirt uvádí, že normativně-etickým ideálem multikulturalismu je integrace vyloučených skupin do občanského celku.

1.5.3 Praktická (aplikovaná) dimenze multikulturalistického diskursu

K naplnění normativně – etického ideálu rovnosti skupin, které jsou jakkoliv znevýhodňované má vést občanská rovnost pod hlavičkou multikulturalismu jako soubor různých praxí orientovaných zejména na vzdělávání.³⁴

Pelcová³⁵ v publikaci *Multikulturalismus a multikulturní výchova* uvádí, že problém multikulturalismu lze zařadit do následujících základních okruhů:

Multikulturalita jako ideál tolerance a respektu k jinému a odlišnému. Pelcová hovoří o tom, že multikulturalita je v tomto smyslu neuskutečňovanou možností. Tvrdí, že v uskutečnění brání různé podoby útlaku ve formě bezmoci, násilí a vykořisťování. Dodává, že multikulturní společnost je ta, která se vyznačuje kulturní rozmanitostí a pluralitou. Kultury mezi sebou nežijí v izolaci, ale ve vzájemné interakci a komunikaci, dochází ke spolupráci a dialogu, k určitým vzájemným vlivům a oboustrannému obohacení. Pelcová ale dodává, že tolerance je vždy podmíněna nějakou mezí, co lze ještě snášet. Vynucená tolerance nemá dlouhého trvání.

Pelcová uvádí, že v díle *Kam kráčíš, Ameriko?*³⁶ je autorem multikulturalismus označen za antievropské hnutí, protože problém je kulminací dlouhodobého zanedbávání výchovy především americké západní historie, angličtiny a vlastenectví. Huntington doslova uvádí, že multikulturalismus je označen za dekonstruktivistický útok proti tradičním americkým hodnotám. Autorka dodává, že na takový model multikulturalismu, který si klade za cíl emancipovat nositele odlišnosti nelze v našem pojetí multikulturní výchovy navázat.

Multikulturalita jako pojem, který označuje vztah vzájemného respektu mezi domácími a imigranty uvnitř jedné společnosti chápeme jako politický konstrukt, strategie politické reprezentace. Pelcová uvádí, že hlavním bodem této politické strategie *bylo zajišťování*

---

34 Srov. Tamtéž str. 53

35 Katedra občanské výchovy a filosofie. *Katedra občanské výchovy a filosofie* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://kovf.pdf.cuni.cz/lide/doc-phdr-nadezda-pelcova-csc>

36 Samuel Huntington, 2004

*rovných příležitostí s respektem ke kulturní různosti v prostředí společné tolerance.*³⁷

Dodáme, že tento koncept procházel určitým vývojem. Pelcová dále uvádí, že v multikulturalismu nejde o spor mezi individuální a kulturní identitou, ale o ztrátu jakékoli kulturní identity a s tím související ztrátu osobní identity.

V současné době je podle Pelcové strategie evropské politické reprezentace zaměřena nikoli na kulturní, ale politickou a jazykovou asimilaci. Také došlo k výrazné proměně integračních politik.

Multikulturalita ve smyslu plurality kultur označuje pojem globálního světa. V dnešní době je typické stýkání se různých kultur a jejich koexistence, přičemž Pelcová tvrdí, že nemusí za každou cenu docházet k ovlivňování a k obohacování, ale kultury jsou založeny na toleranci strpění. Různé kulturní diference se stávají folklorem bez kulturního významu. Autorka uvádí jako příklad Masaje, kteří si hrají na kmen Masajů, kdy se kmen chová jako komercializovaný a stává se jakýmsi módním trendem.

Autorka si pokládá otázku, jaký je globální svět a uvádí, že je tvořen *bezpříkladnou směsí geostrategických pohybů a souborem ekonomických, technologických, ekologických, kulturních a etnických faktorů, které vedou do neznáma.*³⁸

V posledním bodě svého příspěvku Pelcová uvádí multikulturalitu jako produkt západního myšlení. Pokud multikulturalismus podrobíme kritické analýze, tak musíme vycházet z evropského dialogického myšlení, které je schopné porozumět sobě a druhému, blízkému a vzdálenému, vlastnímu a cizímu, vnitřnímu i vnějšímu. Musí jít o myšlení, které se neopírá o vynucený celek. Nepřijímáme myšlení, které je předem naordinováno. Pelcová tvrdí, že dialogický charakter západního myšlení nám už je znám ze sokratovského dialogu. Z této tradice si předáváme informace, vyměňujeme názory.

Pokud chceme splnit základní předpoklad multikulturní výchovy, tak musíme mít úctu a respekt. Autorka svůj příspěvek uzavírá tezí, že jedním z předpokladů multikulturní

---

37 Srov. PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, s. 12

38 Tamtéž, str. 13–14

výchovy je dialog, ve kterém se otevíráme otázkám, které jsme si sami nestanovili a odpovědi najdeme jen s někým druhým.³⁹

V této části textu je také nutné zmínit předního představitele liberálního multikulturalismu Kymlicku, který hovoří o různých zcela samozřejmých členstvích v kulturách různých minorit. Předpokládá, že existuje určité pevné pouto mezi jednotlivcem a určitou kulturou, které vychází z hluboko z lidské povahy. Hirt ve své publikaci uvádí, že českým Kymlickovým následovníkem je Barša⁴⁰, který tvrdí, že nejvyšším dobrem pro liberální multikulturalismus není rozvoj a uznání nějaké skupinové kultury, ale nediskriminace, rovná práva a příležitosti pro všechny její nositele. Liberalizovaný multikulturalismus je podle Barši liberalizovaný komunitarismus.⁴¹

1.6 Multikulturní výchova

Hirt poukazuje na fakt, že v konceptu multikulturní výchovy se vychází z následujícího: Každé dítě přichází do školy s etnickou identitou, nehledě na to, zda se etnickým způsobem identifikuje vědomě či nevědomě. Etnická identifikace musí být rozpoznána a respektována učiteli a musí se stát základem výukových aktivit ve třídě.⁴²

Autor dále dodává, že etnická identifikace musí být respektována nejen učiteli ve výukových aktivitách, ale i ostatními spolužáky. Uznání odlišné identifikace je počátečním, autor tvrdí svorníkem mezi studentem a učitelem a mezi studenty navzájem. Uznání odlišné etnické identity je tak podle autora základním kamenem vzdělávání. Multikulturní výchova se tedy stává nástrojem vytváření, ale hlavně pěstování etnických diferenciací. Výše uvedený text je jasnou ukázkou deskriptivních a normativních východisek multikulturalismu, se kterými se pracuje ve školní výuce.⁴³

39 Srov. PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, s. 7–18

40 Pavel Barša. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Barša

41 Srov. PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, s. 7–18 12

42 Srov. HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identity: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005., s. 53

43 Srov. Tamtéž str. 53–55

Multikulturní výchova má směřovat, resp. by měla vytvářet pozitivní klima primárně ve školní třídě, sekundárně ve společnosti jako funkční celek. Fungující multikulturalismus by měl respektovat nejen tradice a hodnoty, ale především vytvořit a rozvíjet svou vlastní identitu v dnešním světě, který vnímáme jako globální. Průřezové téma multikulturní výchovy by mělo vést žáky nejen k respektu k jiným kulturám, ale především by mělo jít o vytvoření kreativního a pozitivního školního klimatu, které by ve svém důsledku mělo přispět k vytvoření efektivního a reálného vztahu školy k místním společnostem. To by mělo vést k pochopení v přeneseném významu slova a mělo by to vést k reflexi vztahu mezi lokálními a globálními problémy.

V současné době je zavedenou praxí, že problémem multikulturní výchovy a multikulturalismu se zabýváme nejen ve školství, ale také prostřednictvím různých projektů, které realizují zejména neziskové organizace. K problému mají přístup nejen žáci, ale také veřejnost. Faktem ale zůstává, že různé projekty a vzdělávací programy jsou zaměřeny na praktické osvojení metod. To je sice potřebné, ale osvojování didaktických strategií bez adekvátního osvojení teoretických východisek bohužel většinou znamená, že se problém redukuje na pouze úzký okruh témat, což v praxi znamená, že se problém multikulturní výchovy mnohdy redukuje jen např. na vztah majoritní společnosti k Romům.

Ve výuce (nejen multikulturní) vždy rozvíjíme takové základní společenské hodnoty, jako jsou tolerance, respekt, odpovědnost, solidarita a spravedlnost.⁴⁴

Při výuce multikulturní výchovy je vždy nutné počítat s některými danými skutečnostmi:

- mnohé nové znalosti, nebo prezentované myšlenky, postoje, hodnoty se mohou dostat do konfliktu s dosavadními žákovskými znalostmi a zkušenostmi
- žáci si přinášejí z dosavadního života již získané určité postoje a předsudky. Učitel s nimi musí počítat. Pokud je chce změnit, nebo odstranit, musí být velmi dobře obeznámen nejenom s konkrétní problematikou, které se předsudky týkají, ale musí být zkušený i ve využívání dobře promyšlených metodických postupů a vzdělávacích strategií

---

44 Srov. PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturní výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, s. 122–123

- učitelé sami při práci s tématy multikulturní výchovy konfrontují i své postoje, své hodnotové systémy, své předsudky s obecně platnými normami, morálními hodnotami, s realitou každodenního života, zauímají osobní stanovisko k různým interkulturním a aktuálním otázkám.⁴⁵

Při integraci multikulturní výchovy do vzdělávání musí učitel zvážit mnoho otázek, ale především by k nim měly patřit následující:

- V jakém školním prostředí integruji multikulturní výchovu do vzdělávání a výchovy?
- Co je podstatou multikulturalismu, jaká jsou východiska multikulturní výchovy, jak jsem na její realizaci připraven po stránce odborné, ale i osobní?
- Jak a nakolik jsou žáci zvyklí na to, že jsou různí, že je někdo odlišný?
- Jaká témata multikulturní výchovy jsou pro žáky naší školy aktuální?
- Se kterými předsudky se ve škole a jejím okolí můžeme nejčastěji setkat a jak proti nim postupovat?
- Mám zůstat vždy objektivní, nebo mohu prezentovat svůj osobní postoj?
- Které konkrétní znalosti a dovednosti pomohou žákům ke zvládnání složitých situací, do nichž se mohou v reálném životě dostat?
- Jak mohu pomoci žákům rozvíjet pozitivní přístup k probíraným problémům?⁴⁶

1.6.1 Definice multikulturní výchovy

Definice multikulturní výchovy je celá řada. Různí antropologové, sociologové nebo filosofové ji definují různě, liší se i např. podle toho, zda je autor Kanadčan, Brit nebo Francouz.

Definice kulturně standardního přístupu podle Průchy: *multikulturní výchova se zaměřuje na to, aby učila lidi z různých etnik, národů, rasových a náboženských skupin žít spolu, vzájemně se respektovat a spolupracovat. Probíhá na základě různých programů ve školách a v mimoškolních zařízeních, v osvětových akcích, v propagandistických kampaních, v politických opatřeních. Jsou s ní spojovány velké naděje a vynakládány*

---

45 Srov. Tamtéž, str. 123

46 Srov. Tamtéž, str. 123–124

*značné finanční prostředky, většinou bez ověřování reálných faktů.*⁴⁷ Tato definice je v dnešní době již nedostatečná.

Moree se soustředí spíše na hledání společných témat a využití kooperativních strategií. Ustupuje od výčtu charakteristik jednotlivých skupin, nepřisuzuje jedincům automaticky členství v těchto skupinách ani od nich odvozenou identitu. Koncepty skupinové příslušnosti a skupinové identity relativizuje a tvrdí, že v dnešním světě nenacházíme jasné definované skupiny, identita jedinců může být mnohonásobná, státy nejsou etnicky a národnostně homogenní. Kulturně standardní přístup vnímáme jako přístup plynoucí z odlišností a základního meziskupinového porovnání, v transkulturním přístupu vycházíme z kooperativních strategií při hledání témat, která jsou společná. Transkulturní přístup má také přímou souvislost s dalšími průřezovými tématy, jako jsou Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.⁴⁸

1.7 Obecně k novému Rámcovému vzdělávacímu programu pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání je základním aktuálně platným podkladovým dokumentem pro vzdělávání na základních školách. Poslední významná aktualizace tohoto dokumentu proběhla v roce 2017⁴⁹ a místo původní verze z roku 2007, kdy byl RVP zpracován Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze, novou verzi zpracovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Rámcový vzdělávací program má 10 vzdělávacích oblastí, průřezová témata tvoří také jeden z celků.

V nové verzi RVP se událo přes dvě stě změn ať už větších, nebo menších, kdy se reformovalo předškolní, základní a základní umělecké vzdělávání. Samozřejmě nesmíme také opomenout aktualizaci výuky dětí s nejrůznějšími speciálními potřebami. RVP je tedy

---

47 PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, s. 857

48 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 12

49 změnou v nové verzi je zpracování vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kde jsou u všech kapitol upraveny výstupy pro žáky s lehkým mentálním postižením a žáků nadaných

dokument, který reaguje na aktuální změny ve společnosti a snaží se jim přizpůsobit, nicméně, předpokládá se, že půjde o změny trvalejšího rázu.

Pro diplomovou práci je nejdůležitější změna ohledně průřezových témat, které byly aktualizací nejen přidány do RVP, ale také důkladně zpracovány. Dříve se v RPV jako samostatný celek neobjevovaly.

Mezi průřezová témata v nové verzi patří:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova⁵⁰

Průřezových témat je několik, jak už bylo výše uvedeno, v diplomové práci se budeme zabývat průřezovým tématem *Multikulturní výchova*.

1.7.1 Interkulturní a multikulturní výchova

Jedná se o pojmy shodného významu, ale v rámci pedagogické praxe se používá pojem multikulturní výchova.⁵¹

1.7.2 Současná situace v oblasti multikulturní výchovy

S multikulturní výchovou se v českém prostředí nesetkáváme příliš dlouho. Moree upozorňuje na to, že stále se orientujeme spíše na kognitivní, než na behaviorální a afektivní cíle. Sporných bodů multikulturní výchovy je ovšem celá řada, uvádíme ty nejvýznamnější:

Absence konkrétních metod v práci s multikulturní tematikou: zde Moree uvádí, že v současné době se implementací multikulturní výchovy RVP věnuje jen v úvodu tohoto

---

⁵⁰ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 107

⁵¹ Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva, ed. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 12

dokumentu. Dalším nedotaženým bodem je ten, kdy v RVP je pouze velmi povrchně naznačeno, že učitelé mají stimulovat postoje žáků a dovednosti jsou důležitější, než znalosti. Zcela chybí konkrétní výukové metody.

Uvádíme další nejvýznamnější nedostatky:

Nevyvážená míra mezi kognitivními, behaviorálními a afektivními cíli: v tomto případě je zřejmý nepoměr mezi cíli, v neprospěch behaviorálních a afektivních cílů.

Vymezení témat multikulturní výchovy: zcela nejasné je zařazení oblastí RVP, v kontextu *lokální vs. globální*. V českém školním prostředí je multikulturní výchovy vnímána jako způsob řešení lokálních problémů, případně vyloučených lokalit/obyvatel. Globální, tedy mezinárodní spolupráce na řešení témat chybí. Zcela přehlíženo je téma identity.

Zdůrazňování kognitivních cílů na úkor kritického myšlení: české multikulturní prostředí dle Moree naprosto postrádá kritické myšlení a jednoznačně protěžuje pouhé předávání vědomostí. Z toho plyne fakt, že výuka multikulturní výchova je svázána na zkušenostech a dovednostech jednotlivých učitelů. Stále vládne model kulturně standardní model. Základním problémem RVP je absence konkrétních postupů pro výuku.⁵²

1.7.3 Tematické okruhy průřezového tématu

Každé z průřezových témat má ještě tematické okruhy a ty dávají učitelům možnost částečně si vybrat, kterým aspektům se budeme věnovat více, či méně. Jedná se o tyto tematické okruhy:

*Kulturní diference (Společenská diverzita), Lidské vztahy, Etnický původ, Multikulturalita (Interkulturalita), Princip sociálního smíru a solidarity (Principy sociální soudržnosti)*⁵³

- *Kulturní diference*: zde hovoříme o jedinečnosti každého člověka a jeho individuálních zvláštnotech. Člověk je pojmán nejen jako jednota duševní, ale i tělesná. Důležité je v tomto ohledu poznávání své vlastní kultury, vnímáme základní rozdílnosti v oblasti sociokulturních rozdílů nejen v České republice, ale i v Evropě.

---

⁵² Srov. Tamtéž, s. 38 – 43

⁵³ PASTOROVÁ, Markéta, ed. Doporučené očekávané výstupy: *Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011, s. 44

- *Lidské vztahy*: udržujeme tolerantní vztahy ve společnosti a rozvíjíme spolupráci s lidmi z různých kultur, ale také vnímáme a respektujeme odlišnosti v oblasti sociální, náboženské nebo generační. Vzájemně se obohacujeme v důsledku střetu kultur a řešíme konflikty vyplývající z těchto odlišností. Pracujeme s předsudky a vžitými stereotypy v našem chování. Uplatňujeme principy správného chování a harmonicky rozvíjíme osobnost. Pracujeme na empatickém vnímání, které je důležité pro žáky s odlišných kultur k úspěšnému integrování do klimatu třídy.
- *Etnický původ*: přijímáme základní informace o různých etnických a kulturních odlišnostech. Rozvíjíme rovnocennost všech etnických skupin. Vnímáme rasovou nesnášenlivost – analyzujeme důvody vzniku.
- *Multikulturalita*: téma multikulturality vnímáme jako prostředek vzájemného obohacování. Multikulturalitu analyzujeme jako vnímání současného světa a předpokládaný vývoj do budoucna.
- *Princip solidárního smíru a solidarity*: každý jedinec by měl odpovědně přispět k odstranění diskriminace a předsudků vůči různým etnickým skupinám. Usilujeme o nekonfliktní život ve společnosti. Aktivně se podílíme na přetváření společnosti, kde usilujeme o zohlednění potřeb minoritních skupin.⁵⁴

1.7.4 Obecně k průřezovým tématům

Průřezové témata (myšleno ve smyslu prořezat napříč) jsou témata, která reagují na aktuální společenské problémy, které poslední dobou vyvstaly na povrch a nelze je již přehlížet, ale je nutné se jim více věnovat. Tyto témata jsou důležité pro správné formování myšlení člověka. V učebním procesu se nejčastěji průřezová témata chápou jako multidisciplinární⁵⁵. Pro správný učební postup a správnou fixaci učiva je tedy nutné spolupracovat napříč jinými učebními vazbami a společnými předměty.

---

⁵⁴ Srov. Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08].

Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017_verze_cerven.pdf, s. 134–135

⁵⁵ Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/multidisciplinari>

V RVP najdeme celkem 6 celostních průřezových témat, které jsou sice prezentované jako jednotlivé učební celky, ale ty se prolínají a jakkoliv je oddělovat by bylo od učitele dosti krátkozraké. Každé téma je uvedeno jako celek, kdy je následně charakterizováno a poté podrobně prezentováno. Samozřejmé je uvedení do učebního celku. Dále jsou uvedeny mezipředmětové vztahy, a výchozí postoje a hodnoty, které by si měl žák po prezentaci tématu osvojit.

Průřezová témata nejsou koncipovány jako teorie, kterou je třeba do důsledku odučit, ale učitel profesionál po přečtení nabude dojmu, že je spíše žádoucí výuku těchto témat prezentovat jako zážitkovou, kdy dochází k lepší fixaci učiva. Tematické okruhy nabízejí přehled námětů a činností, které se dají realizovat ve výuce. Samozřejmě i teorie zde má místo, ale není oproti jiným vzdělávacím celkům převažující. Bylo by velmi nežádoucí, kdyby byla průřezová témata učiteli chápána jako verbální teorie.

Tato část RVP by neměla být chápána jako dogmatický dokument, který je nutné do důsledku dodržet. Samozřejmý je fakt, že vše je plně v kompetenci školy, resp. v jejím zaměření, ale nemělo by se stát, že průřezová témata by byla zcela opomíjena ve výuce.

Průřezová témata jsou samozřejmě povinná, ale nikdo nemůže vedení školy, resp. učitelům dávat příkazy, jak tyto témata pojmout. Nemusí být zastoupena v každém ročníku, ovšem je povinností školy během prvního a druhého stupně základní školy nabídnout tyto témata žákům. V této části RVP je nanejvýš vhodná silná propojenost s ostatními vzdělávacími celky. Nabízí se tedy využití těchto témat zejména v hodinách výchovy k občanství, ale také např. ve výtvarné výchově.

1.7.5 Vztažení průřezového tématu Multikulturní výchova k vzdělávacím oblastem RVP

Tematické okruhy procházejí napříč vzdělávacími oblastmi RVP. Průřezové téma Multikulturní výchova má mít tyto základní cíle:

- vést žáky k toleranci k žákům z odlišného vzdělávacího prostředí
- seznámení se s různými kulturami, hodnotami, tradicemi a osvojit si tyto odlišnosti
- spolupráce žáků

Toto průřezové téma je ovšem svým způsobem specifické. Vede k tomu několik důvodů. Multikulturní výchova se velmi dotýká mezilidských vztahů nejen mezi vrstevníky, ale také školy jako vzdělávací instituce. Šíře mezilidských vztahů se pěstuje nejen ve školní komunitě, ale i mimo ni, prostřednictvím prezentace školy na veřejnosti. Může jít např. o školní akademii, nebo jiné formy projektů, kdy je škola v kontaktu nejen s rodiči.

V kognitivní sféře je téma Multikulturní výchovy velmi důležité. Prostřednictvím poznání se odstraňují bariéry a podporuje se sociální sblížení. Žáci a učitelé tak přestávají mít strach z něčeho nepoznaného a vše směřuje k harmonickému chodu nejen třídy, ale i celé školy čili ideálním cílem by mělo být tzv. skryté kurikulum.⁵⁶

V RVP je uvedeno, že Multikulturní výchova se prolíná všemi vzdělávacími oblastmi. Vazbu má zejména na vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace, dále pak na oblasti Člověk a společnost, Umění a kultura, ve velké míře na Zeměpis a v menší míře na vzdělávací oblast Informační a komunikační technologie a Svět a příroda.⁵⁷

1.7.6 Přínos průřezového tématu

Multikulturní výchova, stejně jako ostatní průřezová témata jsou obsaženy v nové verzi RVP. Tyto témata mají žákovi přinášet užitek ve dvou rovinách: v oblasti postojů a v oblasti vědomostí, které by měli žáci obsáhnout a umět vhodně aplikovat. Výhodou tohoto tématu je skutečnost, že téma poslední dobou rezonuje společností ať už v pozitivních, nebo negativních konotacích. Téma multikulturality je globální. To znamená, že na něj můžeme nahlížet z různých úhlů, např. ze sociologického, psychologického, kulturního. Vzhledem k povaze tématu je namístě uvést, že téma multikulturní výchovy se primárně využije ve školních vzdělávacích předmětech Výchova k občanství, nebo ve společenskovedních seminářích. Jako forma výuky se jeví ta, kterou

---

⁵⁶Srov. MIKESKOVÁ, Šárka. Kurikulum – základní pilíř vzdělávání. *www.rvp.cz: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, 14.5.2012 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15567/KURIKULUM---ZAKLADNI-PILIR-VZDELAVANI.html/>

⁵⁷Srov. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>, s. 114

si žáci mohou reálně zažít, tedy projektové vyučování, nebo v menší míře i dramatická výchova.

Žáci jsou v hodinách aktivní a spolupracují mezi sebou. Získané dovednosti jim umožní nahlížet na různé kultury rovnocenně a tyto nabyté zkušenosti vedou k vzájemnému dialogu mezi kulturami.

1.7.7 Očekávané výstupy Multikulturní výchovy

Kulturně standardní přístup, dnes většinou překonaný je takový, že má za cíl objasnit potřebu tolerance ve společnosti, respektuje kulturní zvláštnosti i odlišné názory, zájmy, způsoby chování a myšlení lidí; zaujímá tolerantní postoje k menšinám; rozpozná netolerantní, rasistické, xenofobií a extremistické projevy v chování lidí a zaujímá aktivní postoj proti všem projevům lidské nesnášenlivosti; učivo: přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti. Nejmodernější přístupy se však od standardně kulturního přístupu odvrací, protože je pojmán jako nedostatečný.

V České republice se spolupracuje s pojmem multikulturní *výchova*, který se začal používat až začátkem devadesátých let. Nejdůležitější oporou při vzdělávání jiných etnik je *Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha* (vyšla v roce 2001), jedná se tedy o starší a v dnešní době překonaný a neaktuální kurikulární dokument.

Tento vládní dokument vytyčuje pedagogům základní obecné cíle, v českých základních a středních školách. Bílá kniha není dokument závazný pro ředitele, je to koncepční dokument pro přípravu tvorby rámcových vzdělávacích program. Dnes už nemá žádnou váhu, používají se přímo RVP, např. RVP pro základní vzdělávání. Multikulturní výchova byla rovněž také zvolena jako průřezové téma vzdělávání, jde o povinnou součást, která musí být zařazena, žáci se seznamují s rozmanitostí určitých kultur, znají hodnotu své kultury, ale rovněž musí mít vědomí o tom, že nemohou být etnocentričtí. Pomocí multikulturní výchovy také poznáváme kultury nové, dochází tedy k dialogu kultur – k jejich transkulturnímu střetu.

Multikulturní výchova tak není jen jednostranné předávání nových poznatků směrem od učitele k žákům, ale probíhá v širokém sociálním okruhu, kdy jsou zapojeny rovněž

mezilidské vztahy, vztahy mezi dítětem a školou, nebo vztahy mezi školou a rodiči, popřípadě další komunitou.

Důsledkem multikulturní výchovy musí být zdůrazňování vzájemného porozumění, respektu, tolerance, kooperace, nekonfliktního soužití, rovnosti a rovnoprávnosti mezi příslušníky majoritní společnosti a minorit, podstatou je vzájemnost, soužití.⁵⁸

Jiný postoj k problematice uvádí Průcha. Tvrdí, že přínos multikulturní výchovy je vymezován výhradně ve dvou oblastech rozvoje žáků:

- *oblast vědomostí, dovedností a schopností* – zde žáci osvojují vědomosti, kdy žádná kultura není nadřazena druhé, platí tedy rovnocennost, učí se komunikovat a žít s příslušníky z jiného sociokulturního prostředí a zároveň mají ponětí o základních pojmech, vázaných k této problematice, jde zejména o tyto pojmy: etnikum, kultura, identita, diskriminace, netolerance, ...
- *oblast postojů a hodnot* – zde by si žáci měli uvědomit, že tolerance a respekt k lidem z odlišné kultury je základem pokojného soužití ve společnosti, učí se tuto odlišnost chápat ne jako zdroj konfliktu, ale příležitost k obohacení, potírají negativní stránku problému, zejména netoleranci, rasismus, nebo xenofobii.

Učitel, který pracuje s dětmi, které nejsou z kulturně homogenního prostředí, by měl zachovat profesní odstup a v žádném případě by neměl dávat najevo své preference, neboť znevýhodňování na úkor druhých nevytváří dobré sociální klima ve třídě

Jak už jsme uvedli výše, tato interkulturní výchova se stala aktuální a oficiální, po roce 1989 a současné globalizační výzvy vidíme na českých základních školách: tyto školy navštěvují děti různých národností a etnik. Je nanejvýš aktuální, abychom se těmito výzvami začali zaobírat. Kvalitní pedagog by měl znát, co si vzhledem k původu vyučovaného může dovolit a co už nikoliv. Měl by se opírat o nejrůznější legislativní pomůcky, v České republice jde zejména už o zmiňovanou, ale v současnosti zastaralou Bílou knihu.

K základním povinnostem pedagoga tedy patří vychovávat všechny žáky, bez rozdílu a zároveň je spoluodpovědný za psychické formování žáka, neboť dítě migrantů tráví ve

⁵⁸ Srov. ŠVINGALOVÁ, Dana, *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec, Liberecké romské sdružení, 2007, s. 30

škole většinu svého času – pokud zde nemá české kamarády. Pro českého pedagoga je náročné, sladit své kompetence, s multikulturním smýšlením, neboť nesmí žáky učit pomocí transmisivní pedagogiky, ale pomocí interakce a vzájemné kooperace. Pedagog je nucen se neustále vzdělávat, protože svět se logicky vyvíjí a učitel, jako vyučující subjekt nesmí dopustit, aby vědomě svou neznalostí opomíjel jakékoliv poznatky, které utváří celistvý obraz světa. Je tedy žádoucí, aby vyučující nememoroval poznatky, ale hlavně, aby je uměl schopně použít v dané situaci.

Vyučující se musí věnovat mimo jiné následujícím tématům:

- objasnění základních pojmů nutných pro znalost problematiky
- sledování proměn v multikulturních souvislostech
- výchova k toleranci, snášenlivosti, důsledné potírání rasismu, popřípadě xenofobie.

V této situaci sehrává důležitou roli školní prostředí, které by ideálně mělo být usměrňováno učitelem, aby bylo vědomě vytvářeno příznivé sociální klima třídy. Všechny tyto zásady jsou aktuální, pokud je u dětí rozvíjen zdravý základ jeho osobnosti a pěstováno tzv. „zdravé“ sebevědomí.

Ideálně bychom měli jako pedagogičtí pracovníci vychovávat děti k toleranci, pomocí následujících tří postojů:

- vztahují se k něčemu
- jsou pozitivní, neutrální, nebo negativní
- mají určitou intenzitu

Postoje závisí na hodnotách, osobním významu těchto hodnot a na kulturním stupni dané společnosti a také na společenské skupině, ve které se jedinec vyskytuje. Vztahují se k českému občanství a z principu jsou neutrální.⁵⁹

1.8 Odůvodnění tématu multikulturní výchova v nové verzi RVP ZV

Toto téma bylo rozpracováno v poslední aktualizaci RVP Základního vzdělávání v roce 2017 a to z několika důvodů. Jedním z nich je podle Průchy i ten, že nejen ve světě, ale i u nás rostou konflikty mezi etnickými, rasovými, nebo náboženskými skupinami nebo

---

⁵⁹ Srov. ŠÍŠKOVÁ Tatjana. Výchova k toleranci a proti rasismu, multikulturní výchova v praxi. 2. aktual. vyd. Praha, 2008, str. 35

rovnou s celými národy. Průcha hovoří o tom, že tyto konflikty mají dvojí podtext. Buď jde o konflikty většinové populace s příslušníky národnostních menšin, nebo v druhém případě se objevují problémy s přílivem imigrantů a odlišné kultury do určitých zemí, kde na tyto kultury a jejich příslušníky nejsou zvyklí. Pokoušíme se konfliktům předejít buď politicky, nebo edukativně a jedním ze vzdělávacích cílů na poli vzdělávání je zařazení průřezového tématu multikulturní výchova do osnov základního školství.

Průcha upozorňuje na nejednotnost pojmů. Běžně používáme pojem „multikulturní výchova“, ale dle něj je terminologicky správně pojmové sousloví interkulturní výchova.

V multikulturní výchově se spojuje teorie s praxí. Pedagog může využít širokou škálu praktických školních aktivit, které jsou charakteristické svou transdisciplinarností. Spojují se zde přesahy z pedagogiky, psychologie, kulturní antropologie, nebo interkulturní psychologie, ale jádrem je pedagogika, neboť jde stále o vzdělávání.⁶⁰

1.8.1 Podpora multikulturní výchovy v učebnicích napříč ročníky na základní škole

Jedná se o doporučení, která odpovídají již neplatnému kurikulu vzdělávacímu programu Základní škola. Dnes není RVP organizovaný po ročnících, stále se ale toto uspořádání možná používá ze setrvačnosti, ale není pro něj opora.

- občanská výchova pro 6. ročník – zde mají být zařazena témata jako je kultura (všeobecně), má být řeč o kulturní různorodosti, jak se chápe problematika a porozumění mezi kulturami, co jsou to kulturní vzorce.
- občanská výchova pro 7. ročník – zde je řeč o rasismu a jeho příčinách, o antisemitismu, ale také náboženské netoleranci, v praktických úlohách by měly být přítomny praktické ukázky nesnášenlivost v běžném životě.
- občanská výchova pro 9. ročník – zde by mělo jít logicky o jakési završení multikulturní výchovy, objasňuje pojmy národ, identita, diskriminace, tedy jde o pojmy náročné na vysvětlení a následné pochopení.

Témata multikulturality se neobjevují v 8. ročníku.

---

⁶⁰ Srov. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2006, s. 169–170

Jazyková jinakost těchto dětí je na první pohled zřejmá, ale to vše po příchodu žáka do třídy mizí. Učitelé ovšem tvrdí, že k těmto žákům přistupují úplně stejně jako v případě žáků, kteří se v České republice narodili. Předpokládá se, že dobrý učitel vnímá každé dítě jako osobitou individualitu.

Školský zákon může na základě vyšetření ve speciálně-pedagogické poradně dětem se speciálními vzdělávacími potřebami přiznat právo na vzdělávání, které odpovídá jejich specifickým potřebám a možnostem, které toto vzdělání umožní. Ovšem vyučující nemají pocit, že by výuka žáků s jinou etnicitou dávala prostor pro speciální podmínky ve vzdělávání.⁶¹

1.8.2 Klíčové kompetence RVP ZV

- *obecně*: klíčové kompetence jsou základním výstupem, představují souhrn vědomostí, dovedností, postojů a hodnot, které jsou pro daný učební výstup typické. Pojetí klíčových kompetencí je v souladu s všeobecnými hodnotami, které jsou přijímány ve společnosti a tyto klíčové kompetence přispívají ke správnému občanskému soužití ve společnosti. Cílem a smyslem vzdělání je vybavit žáky základními klíčovými kompetencemi, které jsou pro žáka pochopitelné a jako výstup splnitelné. Proces osvojování klíčových kompetencí je dlouhodobý a začíná již v předškolním stupni vzdělání, pokračuje základním a středním vzděláním, proces se dotváří během celého života prostřednictvím jednotlivých zkušeností z občanského života. Tyto kompetence neexistují izolovaně, ale jsou multidisciplinární a nelze je oddělit. Lze je získat jen jako výsledek mezipředmětové provázanosti. V základním vzdělání považujeme tyto kompetence za důležité: *k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní*.⁶²
- *konkrétně*: Multikulturní výchovou se samozřejmě zabývá také Rámcový vzdělávací program, který konkrétně vytyčuje cíle, kterých je nutno dosáhnout, jde zejména o tyto oblasti: vědomostí, dovedností a schopností.

---

61 Srov. JARCOVSKÁ, Lucie. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál, 2015, 35–58

62 *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, MŠMT Praha 2017. s. 10

- mít znalosti o různých etnických a kulturních menšinách, žijících na v České republice a vnímat je v celoevropských souvislostech
- naučit se vést komunikaci a žít s příslušníky jiných etnik
- uvědomit si, že žádná kultura není nadřazená
- rozvíjet schopnosti poznávat a tolerovat odlišné skupiny (národnostní, etnické, náboženské), nutnost vzájemné spolupráce
- uvědomovat si dopady svého jednání
- osvojit si a znát multikulturní terminologii, jde zejména o tyto pojmy: kultura, etnikum, identita, diskriminace, rasismus, netolerance, xenofobie⁶³

1.8.3 Pedagogický konstruktivismus

Problém pedagogického konstruktivismu nebyl vybrán náhodou. Jde o teoretický proud teorií, které zdůrazňují ve svém objevování aktivní úlohu subjektu v poznávání světa, řeší se význam vnitřních předpokladů jedince v různých pedagogických procesech, je sledována interakce s prostředím a společností.

Pedagogický slovník uvádí, že konstruktivismus se dělí na tři základní proudy:

- kognitivní konstruktivismus: vychází z předpokladu Piagetovy americké kognitivní psychologie, poznání se děje konstruováním. Subjekt si dokáže spojovat fragmenty informací, které se spojují do struktury, která má smysl. V didaktickém procesu se konstruktivismus realizuje ve formě kooperativního učení
- sociologický konstruktivismus: směr soudobé sociologie, vychází z principu, že svět je dán jako objektivní fakt, je ale stále konstruován subjektem v procesu sociální komunikace a interakce
- systemický konstruktivismus: využívaný zejména v psychoterapii.⁶⁴

V pojetí tématu diplomové práce se jeví jako adekvátní přístup kognitivního konstruktivismu. Hlavním rysem tohoto přístupu je fakt, že subjekt výuky pasivně nepřijímá informace, ale snaží se v procesu výuky o aktivní přístup.

---

63 Srov. BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita* Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012

64 Srov. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013

1.8.4 Znalosti učitele

Učitel by měl znát nejen didaktickou znalost oboru, ale také by měl, uměl argumentovat a chápat hlubší souvislosti daného oboru, který vyučuje. Měl by tedy mít znalosti, které jsou vázané na obsah. Tyto znalosti rozpracoval už v roce 1986 pedagogický psycholog Schulman⁶⁵, který uvádí, že učitel disponuje znalostmi obsahu, které jsou obsaženy ve třech kompetencích:

- znalosti vědních a jiných obsahů: vážou se k objemu a organizaci znalostí „v hlavě“ učitele. Jsou souhrnem faktů a pojmů daného oboru včetně pochopení jeho struktury. Kromě toho, že učitel předkládá žákům „akceptované pravdy disciplíny“ v podobě faktů a pojmů, musí být schopen i jejich argumentace, tj. musí být schopen žákům vysvětlit, proč je určité tvrzení oprávněné.
- didaktické znalosti obsahu: jdou od znalostí obsahu směrem ke znalostem pro vyučování. Jde o znalosti různých forem interpretace učiva
- znalosti kurikula: kurikulární znalosti se vztahují ke znalostem profesionálních nástrojů k realizaci kurikula.⁶⁶

1.9 Multikulturní politika v evropských souvislostech

Lidé, migrují z různých důvodů. Pozice v jejich zemi je trvale neudržitelná (války, hladomor, neutěšená sociální situace), nebo jsou k tomu donuceni na základě pracovní, nebo i bytové otázky.

V Evropské unii, jako celku, není pohyb obyvatel nijak zvláště velký. Výjimkou by mohla být Francie s 37%, Belgie, kde tvoří cizinci 14 % obyvatel, a Německo s 10 %.⁶⁷ Na druhé straně, také existuje nelegální forma migrace, se kterou se také setkáváme. A tu se ne vždy

---

65 L. S. Schulman [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://people.clarkson.edu/~lschulma/>

66 Srov. JANÍK, Tomáš. Pedagogika: Význam Shulmanovy teorie pedagogických znalostí pro oborové didaktiky a pro vzdělávání učitelů. *Pedagogika* [online]. Pedagogika [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1818&lang=cs>

67 Statistika migrace a migrující populace. *Eurostat statistics explained* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs

podaří odhalit, a pokud ano, je dost problematické poslat migranta zpátky, do své země, neboť tento problém je administrativně dosti náročný. Stres z migrace – je to pojem, který používá nejen Šišková, ale také další odborníci orientující se v této problematice. Je velmi obtížné tento počáteční stres při příchodu do nové společnosti odbourat, neboť pokud trvá dlouhodoběji, negativně se podepisuje na psychice migrujícího.

Odhalování nelegálního pobytu patří do pravomocí cizinecké policie, ale bohužel ta ročně odhalí jen malé procento nelegálních migrantů. Legální migraci vnímáme pozitivně – oživuje naše kulturní společenství a obohacuje společnost o nové zvyky, nalézá a prohlubuje případné tradice.

Dále má migrace také příznivý vliv na demografickou strukturu obyvatelstva – jde o přirozený přírůstek v dané oblasti. V pracovní oblasti jde také většinou o vítaný prvek. Většina zemí vítá příchod stále většího počtu zahraničních odborníků, kteří mohou vnést nové poznatky, zejména do oblasti vědy. Ale tato oblast má také jednu podstatnou nevýhodu – český zaměstnavatel nemusí, nebo naopak vědomě může přehlížet fakt, z jakého socio-kulturního prostředí pracovník pochází a z toho mohou vzniknout problémy, jako např. špatné určení pracovních přestávek, celková organizace práce, nebo otázka pracovních oděvů, atd.

Ne vždy ale dochází ke kulturní diverzitě, tj. neplatí, že společnost, která se považuje za společnost „sobě rovných“ je také společností „stejných“, zde pramení základní problémy sebeurčení, kdo jsme „my“ a kdo jsou „oni“. Této problematice se věnuje několik autorů, mezi některými i Andrea Preissová Krejčí ve své publikaci⁶⁸. Krejčí se věnuje problematice „my a oni“ a k tomuto problému dodává, že vnímání, kdo jsme my, a kdo oni souvisí s vnímáním jinakosti prostřednictvím předsudků a stereotypů, kterým se nejde zcela vyhnout. Předsudkům a stereotypům se detailně věnuje sociální psychologie. Dle autorky je toto vymezení důležité pro vymezení vlastního sebevědomí. Dále je nutné nalézt ve vztahu my a oni důležitou rovnováhu, neboť je nesprávné, když pohlížíme na druhé jako na méněcenné, horší nebo jiným způsobem za ne sobě rovné. Krejčí upozorňuje, že toto se už stalo nejednou v dějinách lidstva.

---

68 *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014

Autorka odkazuje na Tomáše Hirta, který uvádí, že stejnost a diference jsou základními znaky konceptu identity, které vytváří sociální konstrukty.⁶⁹

1.9.1 Multikulturní politika v České republice

V České republice je v současnosti téměř půl milionu legálních migrantů což tvoří asi 4 % celkové populace přihlášené k české národnosti.⁷⁰ Mezi nejčastější formy migrace je označována migrace pracovní, dále potom migrace z jiných důvodů. Určujícím faktorem pro statut občana České republiky je získání dlouhodobého českého občanství, které je založeno na vztahu mezi ním a Českou republikou.

Tereza Blahoutová⁷¹ ve svém příspěvku v publikaci *Multikulturalismus v krizi*⁷² popsala vývoj migrační politiky v České republice od otevření hranic v roce 1989 do současné doby. Sama v příspěvku upozorňuje, že se rozhodla vymezit pouze základní a důležité poznatky.

Autorka hned na začátku textu uvádí, že se jedná o novou sadu otázek a problémů, se kterou se česká společnost teprve seznamuje, neboť v dobách komunismu pojem migrace neexistoval v podobě, v jaké ho známe dnes. Před rokem 1989 přicházeli do naší země zejména studenti, jak autorka uvádí „na zkušenou“ a jednalo se o velmi přísně hlídanou migraci ze spřátelených republik. Vše bylo detailně plánováno a realizováno na základě dohod, migrace se tedy chápala jako forma vzájemné hospodářské pomoci.

Takhle sem například přišli Vietnamci. Česká a slovenská společnost byla vnímána veskrze jako etnicky homogenní.⁷³

---

69 Srov. PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 141–144

70 Migrace v České republice: její klady a zápory. Migrace v České republice [online]. 2017, [cit. 2017-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.oberig.cz/_ftp/pdf/Migrace%20v%20CR.pdf>

71 Tereza Blahoutová, pracovnice Multikulturního centra Praha, www.mkc.cz

72 SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka, František BURDA a Jan HOJDA, ed. *Krize v multikulturalismu, multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2012

73 *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/homogenni>

Až do roku 2000 se nedá hovořit o ucelené koncepci přijímání cizinců zejména na legislativním poli. Prvním průlomem byl zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu a vstupu cizinců na území ČR a v témže roce byl přijata Koncepce integrace cizinců na území ČR.⁷⁴

V naší společnosti se v posledních letech potýkáme většinou se silně rasistickými, někdy až xenofobními projevy vůči migrantům, zejména vůči romskému etniku. Mnohdy je tato forma diskriminace, ať už vědomá, či nevědomá nepodložena a je přítomna jen díky uměle vypěstovaným předsudkům. Do naší země se cizí státní příslušníci dostanou prostřednictvím vízové politiky, vízum platí jen pro občany mimo EU. Jen málo občanů získá dlouhodobý pobyt, protože je nutné, aby prokázal, zda má oprávnění zde pobývat (trvalá práce, bydlení, finanční zajištění).

Návrhy sjednotit integrační politiku se objevovaly už dlouho, ale byly zpracovány až v dokumentu *Společné základní principy integrace přistěhovalců v Evropské unii* – má jít o určité vodítko, pro formulaci společné integrační politiky, kterými by se měly závazně řídit členské státy Evropské unie.

V České republice byla integrace cizinců pod záštitou Ministerstva vnitra, v roce 2004 byla tato role předána Ministerstvu práce a sociálních věcí, nicméně, garantem je stále Ministerstvo vnitra, které také organizuje Státní integrační program pro azylanty, konkrétně část kompetencí v této oblasti je zákon 326/1999 Sb., o pobytu cizinců za území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů⁷⁵ (dále zákon o pobytu cizinců), který upravuje pobyt cizinců v ČR.

Samozřejmostí je spolupráce ministerstva napříč s dalšími resorty, aby společně vytvářeli ucelenou politiku, která je jasná a směřuje k jedinému – k úplné asimilaci dlouhodobému usazení legálních cizinců.

---

⁷⁴ Ministerstvo vnitra České republiky. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

⁷⁵ ČR. Zákon o pobytu cizinců o pobytu cizinců za území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: *399/1999 Sb.* Ministerstvo vnitra, 1999. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/uz-326-k-1-5-2011.aspx

1.10 Shrnutí teoretické části

Multikulturní výchova se objevuje v nové verzi Rámcového vzdělávacího programu od roku 2013. Předtím nebyla v RVP základního vzdělávání téměř reflektována, jedná se o poměrně nové téma, které již v důsledku společenských okolností nemohlo být přehlíženo. Nicméně odborné literatury je stále málo, a tak učitelé spíše sáhnou po prožitkové formě tohoto tématu. Multikulturní výchova je spolu s dalšími šesti tématy zařazena v balíčku tzv. průřezových témat, která mají být chápány jako multidisciplinární, tedy mají přesah do jiných témat, zejména do českého jazyka a výtvarné výchovy. Důležitý je ovšem také přesah do kompetencí žáků. Mezi nejdůležitější (ke vztažnosti k tomuto tématu) patří kompetence komunikativní a občanské. Neopomenutelnou součástí je také kulturní sbližování a odstraňování bariér.

Aktuální nálada ve společnosti bohužel nahrává různým rasistickým a xenofobním náladám, které mohou vyústit v občanské extremistické postoje ve společnosti, které mohou eskalovat do konfliktů v mezilidských vztazích.

Teoretická část prezentuje různé pohledy na multikulturalismus. Po přečtení máme pocit, že multikulturalismus v evropských podmínkách definitivně selhal. Ideologie multikulturalismu je přítomna už poměrně dlouhou dobu, i když možná tak nebyla vnímána. Tři základní integrační modely, které používáme v Evropě jsou nyní poměrně sjednoceny do tzv. „melting potu“ (česky salátové mísy). V přeneseném smyslu slova jde o splynutí, kdy se heterogenní společnost stává společností homogenní a dle ideálního scénáře se její na první pohled rozdílné prvky harmonizují a pojí v jeden celek. V tomto případě dochází ke komunikaci mezi kulturami.

Národnostní menšinu jde definovat dvěma způsoby, právně a antropologicky. Právní definice je jasně daná, antropologická je dána volným charakterem cizinců.

2 Praktická část

V této části diplomové práce se budeme zabývat problematikou multikulturní výchovy a jejím zastoupením na druhém stupni základní školy. Budeme analyzovat učebnice Výchovy k občanství a Občanské výchovy od dvou zavedených nakladatelství: Fraus a Nová škola Brno. Každé z nakladatelství pojímá učivo multikulturní výchovy mírně odlišně. Nakladatelství Nová škola ke své ediční řadě nenabízí příručky učitele, Fraus je má k dispozici.

První kapitolou je teoretický úvod do problematiky, kde rozvádíme fenomén učebnice jako základní složku vyučovacího procesu. Poté je uvedena analýza učebních celků, které je nabízeno v rámci multikulturní výchovy.

2.1 Učebnice

Učebnice je základním učebním materiálem, ze kterého vycházejí nejen učitelé, ale i žáci. Maňák⁷⁶ uvádí jasnou definici, *je to textová učební pomůcka, jejímž charakteristickým znakem je soustavný výklad učiva.*⁷⁷

Průcha uvádí, že učebnice je edukační konstrukt, resp. výtvar, který je zkonstruovaný pro edukativní účely. Učebnici řadí do souboru školních didaktických textů, kam dle autora dále patří také různé cvičebnice, mapy, atlasy, čítanky aj.⁷⁸

Maňák ve sborníku *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu* tvrdí, že učebnice nyní prochází změnami, klasické učebnice jsou nahrazovány elektronickými médii a na scénu nastupuje vzdělávání tzv. e-learningu, ale učebnice jako taková pravděpodobně dle autora nevyumizí, protože učebnice má trvalé hodnoty, které nezaniknou. Autor uvádí, že klasická učebnice bude používána pořád.⁷⁹

---

76 Josef Maňák [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/913-josef-manak>

77 MAŇÁK, Josef. A kolektiv. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008, s. 40

78 Srov. PRŮCHA, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998, s. 13–17

79 Srov. KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, Pedagogický výzkum v teorii a praxi., s 19–20

Zániku běžných učebnic se nejspíše obávat nemusíme, zřejmě nás ale do budoucna čeká koexistence jak papírových, tak elektronických učebnic. Učebnice bude i nadále klasickou základní učební pomůckou pro žáky ale i učitele.

Moderní učebnice by měly splňovat několik atributů.⁸⁰ Některé školy jsou už dále a preferují elektronické učebnice. Tento druh učebnic je preferovanější na středních školách, zejména na školách technického charakteru, neboť při tvorbě učebnic lze rychleji reagovat na vývoj daného oboru a snáze zařazovat nejnovější poznatky z vědy a výzkumu. E-učebnice také nabízejí např. obrázky v neomezeném množství, grafy a schémata, se kterými se v této formě lépe pracuje. Argumentem také může být fakt, že e-učebnici není nutné tisknout. Tento druh učebnic také může plnit funkci pracovních sešitů.

Kvalita učebnic a jejich zařazení do vzdělávacího procesu v současnosti posuzují nezávislí experti MŠMT⁸¹. Aby se učebnice stala školní učebnicí, musí mít schválenou tzv. schvalovací doložku. Seznam aktuálně platných schvalovacích doložek nalezneme na webu MŠMT. Schvalovací doložky se vydávají na určitý počet let, nejčastěji se zařazují učebnice s doložkou na 6 let. Doložka může být odebrána, i v případě, že byla udělena. Odebírá se v případě, že se v učebnicích najde nějaký závadný, neprokazatelný, nebo nepravdivý údaj.⁸² Pokud je tedy doložka odebrána, je na vyučujícím daného předmětu, zda chce v hodinách nadále používat tyto učebnice, nebo se poohlédne po jiné alternativě, která má platnou schvalovací doložku.

V otázce e-učebnic panují jiné atributy, které jsou nutné k udělení schvalovací doložky: obsah by měl být interaktivní, to znamená, že e-učebnice by měla obsahovat fotky, videa,

---

80 Podmínky nutné k udělení schvalovací doložky: učební text respektuje Ústavu ČR a její právní předpisy, je v souladu s příslušným RVP, je zpracována na dostatečné odborné úrovni, podporuje utváření klíčových kompetencí, po jazykové a grafické stránce odpovídá žákům pro které je určena, pracovní sešit získá doložku, jestliže tvoří s učebnicí funkční celek.

Převzato z: Věstník MŠMT, září 2009, kapitola IV – Podmínky nutné k udělení schvalovací doložky

81 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

82 poslední učebnicí, které byla doložka zpětně odebrána dne 31. 1. 2018 je Školní atlas světa, Kartografie Praha, 2016, kvůli zobrazení sporného území na Ukrajině a v Gruzii. Kartografie argumentuje zobrazením nejen mezinárodně – právním, ale i faktickým stavem sporných území a předpokládá, že učitelé zeměpisu tuto problematiku dokáží vysvětlit

<http://www.kartografie.cz/img/cms/Prohl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD%20pro%20u%C4%8Ditele%20a%20knihkupce.pdf>

fotografie, odkazy, atd. Dále by e-učebnice měla být nezávislá na platformě, měla by jít spustit na jakémkoliv operačním systému. Je žádoucí, aby e-učebnice obsahovala fulltextové vyhledávání, měla by být finančně dostupná a schopna pracovat na školní multilicenci (provoz na více PC).⁸³

2.1.1 Funkce učebnice

Učebnice je vždy vnímána jako ucelený text, který sděluje určité informace. Jedná se tedy o strukturovaný text, který má edukační charakter a má dané výchovně vzdělávací cíle. Dnešní učebnice jsou strukturovány tak, aby vyhovovaly didakticky a zároveň aby zohledňovaly přesahy do jiných učebních celků a splňovaly klíčové kompetence.⁸⁴ Maňák vymezuje tři základní kompetence, které by měla mít správná učebnice:

- *Funkce prezentace učiva* – to znamená, že učebnice je soubor informací, které musí prezentovat, nabízet a přenášet uživatelům nejrůznějšími formami
- *Funkce řízení učení a vyučování* – učebnici chápeme jako didaktický prostředek, který řídí vyučování
- *Funkce organizační (orientační)* – učebnice taktéž uživatele informuje o způsobu využití, je k dispozici obsah, rejstřík, slovník vysvětlovaných pojmů⁸⁵

2.2 Didaktická analýza Multikulturní výchovy v učebnicích Občanská výchova od 6. do 9. ročníku pro základní školy

Po analýze kurikulárních dokumentů budeme analyzovat učivo, jak je prezentují dvě schválené a školami používané učebnice v předmětu Výchova k občanství na základních školách. Učivo budeme porovnávat s RVP vzdělávací oblastí výchova k občanství a průřezovým tématem a budeme sledovat, do jaké míry se naplňují cíle kurikulárních dokumentů stanovených v RVP.

---

83 Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. www.rvp.cz [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2013 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/17409/ELEKTRONICKE-UCEBNICE-A-JEJICH-SOUCASNA-NABIDKA.html>

84 jedná se o tyto kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, pracovní. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, MŠMT Praha 2013. s. 10–14

85 Srov. MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. Brno: MU, 2003, s. 50

Budeme didakticky analyzovat pojetí Multikulturní výchovy jako průřezového tématu. Nápomocny nám budou učebnice nakladatelství Fraus⁸⁶ a učebnice nakladatelství Nová škola.⁸⁷ Obě učebnice mají platnou schvalovací doložku a měly by být vhodné k zařazení do výuky.

2.3 Ediční řada nakladatelství Fraus

2.3.1 Občanská výchova pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Šestý ročník na základní škole je pro žáka důležitým předělem, neboť přicházejí nové předměty a jedním z nich je i Výchova k občanství. Nový předmět navazuje na Vlastivědu.

Naše vlast - téma pojednává o vlasti a vlastenectví, které má souvislost s domovem, ve kterém žijeme. Fenomén domova a vlastenectví je základním východiskem skupinové identity jedince, na které multikulturní výchova plynule navazuje.

Vztažnost k RVP

- Dovednosti: žák si prohloubí znalosti o základních památkách v obci a v jejím okolí, o důležitých historických událostech a významných osobnostech. Zná české státní symboly a jejich význam.
- Dovednosti a činnosti: žák dokáže vyjádřit, co pro něj znamená domov.
- Postoje: žák se snaží přispět ke kultuře projevu. Má úctu ke státním symbolům.⁸⁸

V učebnici pro 6. ročník ZŠ a víceletá gymnázia je 12 témat. Každé téma se ještě dělí na podkapitoly. Relevantními tématy pro naše další zpracování tématu jsou tyto: *Domov je tam, kde...* a *Má vlast*.

---

⁸⁶ Nakladatelství Fraus vydalo v letech 2012–2014 (v návaznosti na aktualizace v RVP) učebnice *Občanská výchova pro základní školy a víceletá gymnázia nová generace*. Původní učebnice vyšly v letech 2004–2007

⁸⁷ Nakladatelství Nová škola vydalo v letech 2016–2017 (rovněž reagovali na změny v RVP) novou řadu učebnic *Výchova k občanství*. Příručky učitele se v této ediční řadě učebnic nevydávají. Původní ediční řadu se nepodařilo dohledat

⁸⁸ Srov. JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012, s. 55–62 [příručka učitele]

Didaktická analýza tématu *Domov je tam, kde...*

Téma je uvedeno citátem ze slohové práce žáka ZŠ „domov je tam, kde se můžu posadit, odložit si tašku a kde cítím lásku“.⁸⁹

Nejedná se o téma, které je striktně obsahové, ale spíše pracuje s náměty, pocity a volnými charakterovými vlastnostmi žáků.

Úvodní výše uvedená kapitola je pojmána jako kapitola otevírající problematiku průřezového tématu Multikulturní výchovy, i když se touto problematikou zabývá spíše povrchně. Témata nejsou probírána moc do hloubky, chybí např. definice, ale jsou vedeny k samostatnému přemýšlení žáků v širších celospolečenských souvislostech. V části kapitoly, kde mají žáci připravit program pro kamaráda z ciziny, by bylo žádoucí, aby se žáci ve své prezentaci vyhnuli různým stereotypům, které ve společnosti plynou z nepochopení zvláštností minority vůči českému majoritnímu obyvatelstvu. Logickou školní diskusí by se mělo předejít různým stereotypním pojetím, které žáci mohou mít osvojené.

Didaktická analýza tématu *Má vlast*

Toto téma by nemělo být pro většinu žáků neznámé, neboť by už měli mít základy z vlastivědy, státní symboly a státní zřízení se poněkud zevrubně probírá v posledním roce prvního stupně. Oproti jiným kapitolám je tato více nahuštěna informacemi, i je poměrně krátká.

Téma o vlasti má žáky vést k uvědomění si své vlastní identity, k přemýšlení o fenoménu domova jako o něčem, k čemu by měli mít pevný vztah a vycházet z něj jako ze základní problematiky domova.⁹⁰

---

89 Srov. JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012s. 15 [učebnice]

90 Srov. JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012, s. 60–72

Verbální komponenty:

- témata obsahují výkladový text a na konci kapitoly je přítomno shrnutí kapitoly. V podtématu je uveden slovníček pojmů s vysvětlením v pravé části učebnice, doplňující texty jsou obsaženy v jednotlivých tematických celcích
- i když téma *Domov je tam, kde...* by nemělo být pojímáno jako striktně výkladové ale jak už bylo výše řečeno, mělo by pracovat s myšlenkovými konstrukty žáků, kapitoly obsahují poměrně velké množství textu
- téma *Domov je tam, kde...* je bráno spíše jako konverzační, neobsahuje žádnou definici a pracuje s myšlenkovými asociacemi
- *Má vlast* obsahuje podkapitulu *kolik řeči znáš*, která by se dala považovat za ryze multikulturní, neboť je zde vysvětleno nejen pomocí textu, ale i pomocí obrázků, že se můžeme setkat (nejen ve škole) s lidmi, kteří mluví cizím jazykem. Na výběr jsou tyto národnosti: anglická dívka, romský chlapec, německý chlapec, slovenský chlapec, vietnamská dívka (tyto národnosti jsou vybrány zřejmě kvůli vyššímu zastoupení v české populaci). V textu se dále dozvíme informace o tom, že v České republice žijí různé národnostní menšiny, poslední údaj hovoří o 500 000 příslušnicích (viz. kapitola Multikulturní politika v evropských souvislostech). Tyto informace vedou k uvědomění si, že v České republice samozřejmě nežijí jen Češi, ale i několik dalších národnostních menšin, které hovoří svým původním jazykem.

Obrazové komponenty:

- obrázky mají samozřejmě jistou vypovídací hodnotu a v každém tématu je jich obsaženo opravdu hodně, v kapitole *Domov je tam, kde...* jsou tzv. asociční obrázky. Jsou vyobrazeny různé typy domovů a žáci by měli o jednotlivých obrázcích povídat a přemýšlet, kde by se cítili jako doma. Je vyobrazen rodinný dům se zahradou a městský byt, což je základní dělení s vysvětlením, že lze žít buď v domě nejčastěji na vesnici nebo v satelitní oblasti, nebo ve městě v městském bytě. Obrázky v této kapitole mají jasný cíl – uvědomění si své vlastní identity, kdy z domova vnitřně vycházíme. Fenomén domova je v předkládané učebnici vnímán spíše jako kulturně homogenní, tzn., že se vyhýbá kulturní různosti a spíše upřednostňuje osobní vazby a pocity

- v kapitole *Má vlast* se hned v úvodu kapitoly setkáme s mapkou nářečí, které se používají v různých oblastech České republiky. Žáci mají dle obrázků určit, jaké jsou typické stavby v daném kraji. Jedná se o poměrně náročný úkol a nejsme si jisti, zda žáci zvládnou rozšifrovat dvanáct obrázků. Úkol je náročný i z toho důvodu, že dnešním žákům nejsou folklorní prvky dané oblasti už nejsou tak blízké, jako kdysi.
- velmi kladně k národnímu si uvědomění přispívá i část kapitoly *Má vlast*, která se věnuje českým státním symbolům. Žákům by nemělo být téma neznámé, a proto zde nemusí následovat podrobný výklad k problematice. U každého obrázku státního symbolu je podrobně vysvětleno v několika větách, o jaký symbol se jedná a je uvedena charakteristika symbolu
- poslední část kapitoly je věnována informacím o České republice jako o demokratickém právním státu. V kapitole jsou obrázky Poslanecké sněmovny, Senátu, Strakovy akademie (sídlo vlády) a Pražského hradu (sídlo prezidenta). Zde doporučujeme, aby si žáci našli více informací o těchto institucích.

Učebnice pro 6. ročník jsou uvádějící do problematiky Výchovy k občanství a předkládaná témata nejsou moc náročná na kognitivní schopnosti žáků.

2.3.2 Občanská výchova pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Učivo obsažené v RVP

Podobnost a odlišnost lidí – projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání, osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter, vrozené předpoklady, osobní potenciál

Vnitřní svět člověka – vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení, stereotypy v posuzování jiných lidí

91

V publikaci *Než začneme s multikulturní výchovou* Moree hovoří ke vztažnosti k učivu *Podobnost a odlišnost lidí*, že důležitá je tzv. *interkulturní senzitivita*. To znamená, že jsme

schopni akceptovat svůj pohled na svět, ale ten není určující, jsme tedy interkulturně senzitivní.

Identita je základní otázkou socializace, ptáme se, kdo jsme a utváříme si vztah nejen sami k sobě, ale také budujeme vztahy s okolním světem. Identitu tvoříme celý život, je naší součástí. Otázka, kdo jsme, se pojí s otázkou, která je opačná – kdo nejsme.

Osobní identita má vztažnost k rolím, které v životě zastáváme, jde především o role rodinné, pracovní atd.

Autoři hovoří o tom, že identita je ovlivňována sociálním zázemím, na formování identity se také podílejí učitelé ve škole. S identitou pracujeme v rámci multikulturní výchovy v tom smyslu, že diskutujeme o obavách a předsudcích, které mohou vést k netoleranci a k omezování identity.⁹²

Vztažnost k RVP

- Znalosti: žák blíže pozná jednotlivé členské státy EU. Rozumí pojmům tolerance a intolerance, předsudek, rasismus, xenofobie, diskriminace, antisemitismus
- Dovednosti: žák umí vysvětlit, proč je spolupráce mezi zeměmi Evropy důležitá. Vyhledá základní informace a zajímavosti o členských státech EU
- Postoje: žák využívá možnosti, které EU nabízí. Přistupuje k ostatním lidem bez jakýchkoli předsudků. Uvědomuje si nutnost mezinárodní spolupráce v otázce ochrany a péče o světový mír⁹³

V učebnici pro 7. ročník ZŠ a víceletá gymnázia je 6 témat. Každé téma se dále dělí na podkapitoly. Didaktickou analýzou probereme kapitolu *Svět kolem nás*, která má několik dalších dílčích podkapitol.

Didaktická analýza tématu *Svět kolem nás*

Důležitou podkapitolou je *Tolerance k národnostním menšinám*. Hned v úvodu následuje krátká informace o tom, že v různých zemích žije mnoho národnostních menšin. I do naší

---

92 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva, ed. Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 29–31

93 Srov. BROM, Zdeněk. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013, s. 85–106 [příručka učitele]

republiky přichází stále více různých ras a etnik, především z méně vyspělých zemí. Otázka do diskuse: „z kterých důvodů k nám cizinci přicházejí? Jak se u nás asi cítí? Znáš nějakého cizince? Vycestoval (a) bys do cizí země? Proč?“

Po krátkém úvodu je položena otázka, „jaké lidské rasy znáš“?⁹⁴ Zde bychom dodali, že otázka je sice jasně položena a doložena obrázky různých lidí, ale nikde v učebnici žáci nenaleznou žádnou odpověď, čili některé odpovědi mohou být zavádějící. Stejná situace panuje u pojmů „co je to předsudek? Čeho se týká? Co znamenají pojmy diskriminace, rasismus, xenofobie, antisemitismus?“ V tomto případě by bylo určitě žádoucí, aby byly uvedené pojmy alespoň uvedeny v nějakém kontextu.

Klasickým úkolem je ten, kdy se autoři ptají: „vydáš se na vlakový výlet. Ve vlakovém kupé strávíš dva dny se třemi dalšími cestujícími. Se kterými by ti nevadilo cestovat? Se kterými by se ti cestovat nechtělo?“ Úkol doprovází nápověda: „fotbalový fanoušek, hlasitě hovořící partneři, veselý muzikant, muž pod vlivem alkoholu, zarostlý a neupravený muž čtoucí knihu, mladý skinhead, žena s dogou, obézní muž v elegantním obleku, žena s dítětem v náruči, arabský muž, farmář, který je cítit kozím pachem“. Dodáme, že vyučující může dodat neomezené množství charakterů k této aktivitě.

Tuto část dokončuje box, ve kterém jsou uvedeny obecné informace, o tom, že nikde na světě nenajdeme dvě stejné osoby. Proto je ve vzájemných společenských vztazích důležitý vzájemný respekt a tolerance. Je uvedeno, že každá národnostní menšina má vlastní historii, hodnoty, vzory chování. Informační box je zakončen větou, jen když se budeme snažit o vzájemné poznání, můžeme překonat vlastní strach z neznámého a cizího, pochopit ostatní a přijmout je jako sobě rovné. Jedná se tedy opět o klasický, starší kulturně standardní přístup.

Téma je aktuální, ale je pojato celkem široce a zejména v podkapitole o EU je na zvážení učitele, zda redukovat učební text, kterého je v podkapitole opravdu mnoho a působí nepřehledně. Hodně textu také může negativně působit na žáky, kteří prvním pohledem kapitolu vyhodnotí jako pro ně nezajímavou.

---

94 Pojem rasa je v dnešních společenských vědách vnímán jako problematické téma, nicméně, v učebnici se tento pojem objevuje jako samozřejmý, nedefinuje jej ani neproblematizuje, vhodnější by bylo pracovat s pojmem etnicita

Na druhou stranu, vyučující má možnost si učivo vybrat a redukovat ho dle svého uvážení. U kapitoly o národnostních menšinách autoři učebnice sází spíše na prožitek a žákův úsudek než na zapamatování si faktických reálií, vyjma infoboxu na konci stránky, který dává kapitole rámcový rozměr. Slovníček pojmů vyskytujících se v kapitole je obsáhlý.⁹⁵

Verbální komponenty:

- úvod kapitoly je opatřen výkladem, který je ale dost rozsáhlý, vyučující by jej měl vhodně redukovat, ovšem ne za cenu vynechání důležitých informací. Hned v úvodu je vysvětleno, že předsudky jsou představy a myšlenkové koncepty, které si tvoříme podvědomě a přicházíme s nimi k lidem, kteří jsou na první pohled jiní, než jsme my. Předsudky dle výkladu v učebnici mohou být náboženské, ekonomické a rasové
- v tomto tématu je přítomno spoustu úkolů pro žáky
- slovníček pojmů je v této kapitole opravdu bohatý, každý pojem je vysvětlen

Obrazové komponenty:

- v kapitole je opět mnoho obrázků souvisejících s tématem, hned v úvodní části kapitoly jsou obrázky různých lidí různých ras, žáci by měli na první pohled rozeznat, že v každé části světa žijí její typičtí představitelé, práce s textem ale stereotypy naopak posiluje.

2.3.3 Občanská výchova pro 8. ročník základní školy a víceletá gymnázia

V osmém ročníku se neobjevuje téma, které by reflektovalo Multikulturní výchovu, nicméně, tento fakt uvádíme, aby bylo dosaženo konzistentnosti nejen textu, ale i učebnicové řady.

Vzhledem k tomu, že se v tomto ročníku neobjevují témata spojená s multikulturalitou, nejsou zde uvedeny znalosti, dovednosti a postoje, které jinak uvádí kapitola didaktické analýzy.

---

95 Srov. BROM, Zdeněk. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia*: [nová generace]. Plzeň: Fraus, 2013, s. 74 – 85

2.3.4 Občanská výchova pro 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Poslední ročník základní školy nabízí v učebnicích opravdu pestrý výběr témat s multikulturní tematikou.

Učivo obsažené v RVP

globalizace – projevy, klady a zápory; významné globální problémy včetně válek a terorismu, možnosti jejich řešení⁹⁶

Vztažnost k RVP

- Znalosti: žák dokáže vyjmenovat některé lokální i globální problémy současného světa.
- Dovednosti: žák určí, v čem spočívá rozdíl mezi individuálními, lokálními a globálními problémy.
- Postoje: žák si uvědomí malichernost některých svých problémů. Pocítí větší spoluodpovědnost za osud světa. Zamyslí se nad příčinami globálních problémů a přemýšlí o možnostech jejich řešení.⁹⁷

Didaktická analýza tématu *Globální svět*

Jedná se o aktuální téma, o kterém je potřeba neustále mluvit. Témata globálního charakteru jsou obsáhlé, nicméně, v učebnici jsou vybrány jen některé problémy. Definice toho, co je globální problém, je v učebnici uveden, ale na jednotlivou globální problematiku neexistuje definice. Jedná se o myšlenky žáků, které se samozřejmě mohou lišit, nicméně v učebním textu je použita velmi obsáhlá definice z webového projektu varianty.cz

Autoři vybírají základní globální problémy, jedná se o tyto: *chudoba, vzdělání, zdraví, demografický vývoj ve světě, světový obchod, globální bezpečnost a rozvoj, dětská práce, životní prostředí*. Každý problém je detailně vysvětlen, jak vznikl nebo vzniká, ale řešení není vůbec jednoduché a z textu je patrné, že některé problémy nemají skutečné řešení, které by bylo akceptovatelné pro globální společnost.

---

96 Srov. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, 2017, s. 61

97 Srov. URBAN, Michal, Tomáš FRIEDEL, Tereza KRUPOVÁ, Dagmar JANOŠKOVÁ a Monika ONDRÁČKOVÁ. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2014 [příručka učitele]

Žáci jsou vybízeni, ať si ve skupinkách vyberou jeden globální problém, případně si najdou svůj vlastní a měli by problém zmapovat, zjistit, jestli jde (a jak) vyřešit, kdo by ho měl řešit a jestli se problém prohlubuje, stagnuje nebo postupně mizí.

Náročnou kognitivní prací je úkol v závěru kapitoly, kdy žáci mají vymyslet úvahu na téma „*co můžeš udělat ty?*“ – zde by bylo vhodné žáky motivovat, že každý může, byť s menším cílem pomoci vyřešit různé problémy, které se ho dotýkají ať už přímo, či zprostředkovaně.

V publikaci *Než začneme s multikulturní výchovou* je uvedeno, že globalizace je tématem, které je v dnešní době navýsost aktuální. Autoři hovoří o tom, že globalizace je jakýmsi vyšším stupněm reálné multikulturality, kdy cílem globalizace by mělo být propojení světového dění. Do popředí se dostává téma problému existence různých skupin a dle autorů je třeba připravovat novou generaci na život v globalizovaném světě, naučit se orientovat se v tomto světě a najít své vlastní ukotvení a umět zacházet nejen s vlastní, ale i s identitou druhých. Globalizace tedy problematizuje národní a světovou identitu⁹⁸.

Verbální komponenty:

- v úvodu opět nalezneme stručný úvod, který uvádí do problematiky kapitoly
- slovníček pojmů s vysvětlením

Obrazové komponenty:

- obrázků je v této kapitole méně, než bývá obvyklé v jiných kapitolách, nicméně ty, které zde jsou, mají jasné zaměření ke globálním problémům lidstva (chudoba, přírodní živly, znečištění prostředí, atd.)

2.3.5 Celkové shrnutí ediční řady nakladatelství Fraus

Nová ediční řada nakladatelství Fraus má podtitul *Nová generace*. Učebnice a příručky pro učitele vycházely v letech 2012–2014. Původní ediční řada vyšla již v letech 2004–2007. V tomto dlouhém mezidobí vyšlo několik významných aktualizací v RVP, proto i nakladatelé museli reagovat a nové změny zpracovat do svých učebnic. Průřezové téma

---

98 Srov. MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva, ed. *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, s. 22

Multikulturní výchovy je zastoupeno celkem ve třech, ze čtyř ročníků na druhém stupni. Úvod do tématu je v šestém ročníku, v sedmém ročníku jsou témata již náročnější, v osmém ročníku se témata týkající se multikulturality nevyskytují, v devátém ročníku je zařazeno obsahově náročné, a velmi obsáhlé téma, spojené se současným globálním světem.

Vzhledem k nízké časové dotaci Občanské výchovy na základní škole (jedna hodina týdně napříč každým ročníkem) je na každém učiteli, aby vhodně vybral téma a aby striktně a hloubkově teoreticky neprobíral všechna témata, která nemá předepsána. Měl by vybírat ty, které žáky mohou zaujmout nejvíce, neboť za jeden školní rok, který má 33 vyučovacích týdnů nelze obsáhnout veškeré předkládané učivo. Předpokladem pro úspěšné osvojení tématu je fakt, že téma by mělo být probráno na odpovídající úrovni s odpovídajícím stupněm znalostí. Je žádoucí, aby vyučující pracoval s tématy interaktivně a zapojil žáky do probíraného tématu, prostřednictvím projektů, skupinové práce, workshopů aj., Pokud vyučující zvolí vhodnou prezentaci učiva, žáci se učí se zaujetím, a to v konečném důsledku vede k tomu, k čemu je tento předmět stvořen - k aktivnímu občanství v demokratické společnosti. V předmětu Výchova k občanství by mělo primárně jít o umění vést věcnou diskusi, která je podpořena vyjádřením vlastního postoje. Základní znalosti by měly mít rámcový charakter, který pomůže žákům využívat zprostředkované znalosti, které potřebují k zaujetí vlastního kvalifikovaného postoje.

Každé téma je opatřeno úvodem a obsahem. Téma má uvedeny piktogramy, se kterými pracuje v textu, které jsou vysvětleny. Jedná se o tyto piktogramy: *úkol pro chytré hlavy, souvislosti, odkaz do interaktivní učebnice, úkol, jiná aktivita, test v interaktivní učebnici*. Je vhodné, aby se žáci s uvedenými piktogramy seznámili.

V učivu kladně hodnotíme velké množství obrázků, slovníček pojmů s vysvětlenými pojmy a dalšími reáliemi, které dotváří celkový rámec probírané tematiky. To všechno vede k souvislostem, které dotváří učební celek.

Učivo je velmi vhodným učebním materiálem, který splňuje vše, co je na něj kladeno, tzn., reflektuje aktuální situaci, je vhodně členěno, snaží se aktivizovat žáky a splňuje klíčové kompetence, které jsou na žáky kladeny.

2.4 Didaktická analýza Multikulturní výchovy v učebnicích Občanská výchova od 6. do 9. ročníku pro základní školy – ediční řada nakladatelství Nová škola

2.4.1 Výchova k občanství pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia

Ze sedmi výstupů k danému ročníku z RVP je patrné, že ke vztažnosti k multikulturní výchově je shodná čtvrtá kapitola s názvem *Místo, kde žijí* s podkapitolami *žili a žijí tu s námi (národnost a státní občanství)*.

Vztažnost k RVP

- Znalosti: žák pochopí význam státního občanství a jaké výhody a povinnosti z něj plynou. Osvojí si základní strukturu a fungování EU a OSN.
- Dovednosti: žák dokáže určit národnost podle různých kritérií. Dokáže vysvětlit základní funkci EU a OSN.
- Postoje: uvědomí si, že mezi námi žijí lidé různých národností.

V učebnici pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia jsou 4 témata. Každé téma se ještě dělí na podkapitoly. Didaktickou analýzou probereme téma *Místo, kde žijí*, a podkapitolu *Žili a žijí tu s námi (národnost a státní občanství)*.

Didaktická analýza kapitoly *Místo, kde žijí*

Ústředním pojmem kapitoly je fenomén domova. Autoři vysvětlují, co je to domov, jak ho vnímáme, co nám poskytuje a uvádí, že nejdůležitějším prvkem domova je to, že se jedná o bezpečné místo, kam se můžeme kdykoliv vrátit.

Když se na téma podíváme z psychologického hlediska, tak se jednoznačně jedná o asociování něčeho, k čemu máme a chceme mít vřelý a pevný vztah. Jedná se o pozitivní psychologické připoutání se k místu. Zajímavý je výkladový text, kdy lidé různého věku uvádí (7, 22, 40 a 72 let) co pro ně domov znamená a jak ho vnímají. Žáci jsou vyzváni, aby nakreslili domov a pokusili se vysvětlit, co pro ně domov znamená. Zde by bylo vhodné rozvinout diskusi o tom, jak vnímají domov lidé různého věku.

V této kapitole ovšem chybí hlubší propojení myšlenek. Bylo by vhodné, kdyby vyučující pracoval s myšlenkou, že domov má každý tam, kde se cítí pohodlně a mohla by být

rozvedena diskuse, co se může stát, když někdo žije neukotven ke svému domovu a jaké důsledky by z toho mohly plynout pro jedince a pro společnost. I v otázce domova existuje různá kulturní rozrůzněnost a každé etnikum vnímá fenomén domova jinak.

V tomto tématu neexistuje žádná definice, kterou by si žáci měli osvojit a opět pracujeme s volnými asociacemi žáků.

Podkapitola *národnost* a *státní občanství* je uvedena pojmovou mapou, ve které je vysvětleno, z čeho se skládá národ. V tomto tématu už jsou přítomny definice, co je to národ, jak se utváří a čím je tvořen stát. Autoři uvádí, že s pojmem *národ* se pojí *kultura, území, historie, sounáležitost, jazyk*. Je vysvětlen rozdíl mezi pojmy *národnost* a *státní občanství*. Velmi podnětnou, vedoucí k široké diskusi je otázka „*Čím se mohou národnosti žijící v jednom státě navzájem obohacovat?*“ V případě vyvolání diskuse by měl vyučující pečlivě naslouchat diskutujícím, aby nedošlo k hanobení nějakého etnika nebo národa na základě žákovských předsudků, které bývají v mnoha případech založeny na předsudcích rodičů.

Podkapitolu uzavírá krátký historický exkurz, který vysvětluje, že ke stěhování a mísení různých národů docházelo od nepaměti zejména díky obchodu.

Didaktická analýza podkapitoly *Žili a žijí tu s námi*

Hodnotíme, že se jedná o širokou škálu mezipředmětových vztahů, konkrétně k dějepisu a zeměpisu. Ani v tomto případě není přítomna žádná definice.

Kapitolu uzavírá obsáhlé cvičení, kdy mají žáci určit u 12 žijících a nežijících důležitých osobností určit jejich profesi a národnost. Autoři uvádí, že je vždy je česká, na výběr jsou: *Karel IV, Josef Lada, Gustav Mahler, Leoš Janáček, Franz Kafka, Otto Wichterle, Božena Němcová, Karel Poláček, Radek Banga – Gipsy.cz, Miloš Forman, Jan Amos Komenský, Mikoláš Aleš* a profese: *spisovatel, skladatel, panovník, malíř, pedagog, skladatel, spisovatelka, vědec, malíř, zpěvák v hudební skupině, režisér, spisovatelka*.

K výběru právě těchto osobností není v učebnici uvedena žádná poznámka.

Pro některé žáky by mohlo být matoucí, když se autoři ptají „*jaké je vaše státní občanství?*“ Někteří žáci by zde mohli uvést, že se necítí být českými občany, ale v tomto případě by se už diskuse ubírala jiným směrem, než je základní linka probíraného tématu.

Na závěr je vysvětleno, že citový vztah k vlasti se nazývá vlastenectvím a to se může projevat různými způsoby. Autoři uvádí, že nejideálnější forma vlastenectví je ta, že např. umělci tvoří svá díla na základě uvědomění si vlastního vlastenectví ve svých dílech. Podkapitola by nemohla být úplná, kdyby nebyl uveden problém nacionalismu, který se s tématem široce pojí. Je uvedeno, že se jedná o *přehnané uctívání vlastního národa*.⁹⁹

Verbální komponenty:

- mnoho textu, který je detailně rozčleněn a plynuje na sebe navazuje, nicméně chybí jakási základní alespoň metaforická definice k probíranému tématu
- slovníček anglických a německých pojmů s výslovností a vysvětlením

Obrazové komponenty:

- na jedné stránce je průměrně 5 obrazových piktogramů, se kterými se dá dobře dále pracovat, minimálně v úrovni myšlenek typu „*jak na tebe působí tento obrázek?*“ nebo „*cítíš z obrázku, že by se mohlo jednat o domov?*“

2.4.2 Výchova k občanství pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia

V učebnici je celkem pět témat, s Multikulturní výchovou z RVP nalezneme shodu v jednom tématu, a to v pořadí třetím. *Já a společenský systém*, s podkapitolou *žijí s námi* a tématy *národnostní menšiny a rasová nesnášenlivost a vlastenectví*.

Vztažnost k RVP

- Znalosti: žák zná základní národnostní menšiny žijící v České republice.
- Dovednosti: žák dokáže určit, podle jakých kritérií určujeme národnost.
- Postoje: uvědomí si, že je třeba respektovat různé národnostní menšiny.

Didaktická analýza kapitoly *Já a společenský systém*, podkapitola *žijí tu s námi*

Úvod k této podkapitole je opatřen krátkým textem, ve kterém se pojednává o tom, jak do třídy 7. A nastoupila nová žákyně, pocházející z jiného kontinentu (není blíže upřesněno).

---

⁹⁹ Srov. SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada, s. 44 – 50

Dále je uvedeno, že někteří spolužáci měli předsudky a nechtěli se s ní bavit, říkali, že sem nepatří.

Takový úvod je sice dost ilustrativní, ale je velmi dobrý, ve vztažnosti k tématu národnostních menšin, předsudkům a rasismu. Zde by bylo vhodné nechat žáky nahlas přečíst uvedený příklad a vyvolat diskusi, o tom, proč se k nové spolužačce chovali nehezky.

Jedná se tedy o vhodnou spojnicí k tématu národnostních menšin. Autoři uvádí, že je zcela běžné, že ve státě žijí kromě hlavního národa i příslušníci národnostních menšin. V učebnici jsou uvedeny základní národnostní menšiny žijící u nás, včetně základní charakteristiky a odkud přicházejí. Je ovšem uvedena základní charakteristika pouze šesti národnostních menšin: Romové, Slováci, Poláci, Rusové, Vietnamci a Ukrajinci.

V České republice jich však žije mnohem více, jsou vynechány tyto národnosti: Bělorusové, Bulhaři, Chorvati, Maďaři, Němci, Rusíni, Řekové, Srbi a ostatní.¹⁰⁰

V učebním textu není vysvětleno, proč jsou prezentovány právě výše uvedené národnostní menšiny. Není k dispozici příručka učitele, kde by toto bylo vysvětleno. Pokud budeme předpokládat, že jsou uvedeny pouze nejpočetnější národnostní menšiny, tak ani v tomto případě není v textu uvedena informace, že nejsou prezentovány všechny.

Vhodnou otázkou do diskuse je určitě ta, která je v učebnici nabízena: „*co vede lidi k tomu, aby opustili svou vlast a odešli žít do jiné země?*“

Úkol by se dal ještě rozvinout, např. tím, že by se žáci mohli spojit s místní neziskovou organizací, která se zabývá uprchlictvím. Mohli by zjišťovat více informací o národnostních menšinách, jaká je jejich základní charakteristika, atd. Se sesbíraných podkladů by mohli v hodině Výchovy k občanství krátce prezentovat své poznatky. Zde by bylo ovšem vhodné, aby byli předem upozorněni na to, že každá národnostní menšina má jinou kulturu, jiné zvyky a tradice, které bychom měli v občanské společnosti respektovat. Mnoho odlišností nenajdeme např. mezi českou a slovenskou národnostní menšinou žijící v České republice, ale např. mezi vietnamskou minoritou a českou majoritou by již byly rozdíly znatelnější.

---

¹⁰⁰ Úřad vlády České republiky [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

Podkapitola o rasové nesnášenlivosti je uvedena textem, že někteří se chovají k národnostním menšinám nepřátelsky, až nenávisťně a ani neví, proč se tak chovají. Krátký text končí slovy, že každá národnostní menšina má svou historii, kulturní hodnoty a vzory chování. Máme se tedy snažit o jejich poznání, pochopit je a přijmout je jako sobě rovné. Žáci mají hledat příčiny rasové nesnášenlivosti. Vysvětlen je problém rasismu a jak ho dokážeme ve společnosti identifikovat. Téma uzavírá otázka „znáte ze svého okolí příklad rasové nebo národnostní nesnášenlivosti?“¹⁰¹

Verbální komponenty:

- k tomuto tématu se pojí mnoho mezipředmětových vztahů (dějepis, zeměpis)
- jako nedostatek by se dal brát fakt, že nejsou prezentovány všechny národnostní menšiny žijící v České republice, žák může nabýt dojmu, že jsou u nás přítomny pouze ty, které jsou prezentovány

Obrazové komponenty:

- obrázky kooperují s tématem, v podkapitole o národnostních menšinách je přítomen obrázek, pro představu, jak lidé určitých národností vypadají

2.4.3 Výchova k občanství pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia

V osmém ročníku se neobjevuje téma, které by reflektovalo Multikulturní výchovu, nicméně, tento fakt uvádíme, aby bylo dosaženo konzistentnosti nejen textu, ale i učebnicové řady.

Vzhledem k tomu, že se v tomto ročníku neobjevují témata spojená s multikulturalitou, nejsou zde uvedeny znalosti, dovednosti a postoje, které jinak uvádí kapitolu didaktické analýzy.

2.4.4 Výchova k občanství pro 9. ročník základní školy a pro odpovídající ročník víceletého gymnázia

V učebnici pro devátý ročník je celkem pět témat, se shodou v RVP je jedno, *Mezinárodní spolupráce s podkapitolou Globalizace.*

---

101 Srov. LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŠTĚRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Páté vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada, s. 27 – 30

Vztažnost k RVP

- Znalosti: žák zná základní definici globalizace.
- Dovednosti: žák dokáže určit, jaké problémy označujeme za globální.
- Postoje: uvědomí si, že je třeba se těmto problémům věnovat.

Didaktická analýza kapitoly Mezinárodní spolupráce

Autoři uvádí, že pojem globalizace je spíše chápán z ekonomického, než např. z filozofického hlediska. Jedná se o stále více intenzivnější propojení světa v jeden systém. Velmi názorná je tabulka v učebnici, kde jsou uvedeny příčiny a důsledky globalizace. Opět je zde otázka, která zastupuje průřezové téma, „*jak je kulturní rozmanitost prospěšná? Jak se mohou skupiny navzájem kulturně obohacovat?*“

Posledním příspěvkem k tomuto tématu je i problematika multikulturalismu. Autoři uvádí, že *multikulturalismus považuje všechny kulturní tradice za rovnocenné a zastává stanovisko, že v jednom státě mohou žít lidé s různou kulturou a je zdůrazněna prospěšnost kulturní rozmanitosti.*¹⁰² V tomto případě tuto definici můžeme označit za kulturně standardní.

Verbální komponenty:

- učebně náročné téma, které je velmi dobře zpracováno, a žáci by neměli mít problém s osvojením učiva, předpokládá se projektové, nebo skupinové vyučování

Obrazové komponenty:

- v tomto tématu je uveden pouze jeden obrázek, který ve své podstatě nic neasociuje (jedná se o obrázek planety Země)

2.4.5 Celkové shrnutí ediční řady nakladatelství Nová škola

I nakladatelství Nová škola reagovalo na četné změny v RVP a vydalo novou ucelenou řadu učebnic Výchovy k občanství od 6. do 9. ročníku ZŠ a primu, sekundu a tercii (9. ročník je uveden jako „odpovídající ročník víceletého gymnázia), víceletého gymnázia.

---

¹⁰² Srov. LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada, s.73

Učebnice vycházely v letech 2016–2017. Každá z učebnic má platnou schvalovací doložku MŠMT. Příručky učitele k učebnicím pro daný ročník se v této ediční řadě nevydávají.

Průřezové téma Multikulturní výchovy je stejně jako v ediční řadě nakladatelství Fraus zastoupeno ve třech, ze čtyř ročníků druhého stupně. Stejně jako v předcházející řadě, témata spojená s multikulturalitou nenajdeme v osmém ročníku.

Stejně jako v konkurenčním nakladatelství, i v tomto nalezneme známou skladbu učebních témat. Všechny učebnice obsahují obsah a úvod, každá kapitola má shrnutí, je přítomno mnoho obrázků, mezipředmětových vztahů a přesahů do jiných oblastí. Nejedná se o separované učivo. Na každé stránce v dolní části je vždy pár cizích slovíček, nejčastěji anglických a německých, které jsou opatřeny českým překladem a výslovností. Jde o slovíčka, která kooperují s aktuálně probíraným tématem.

I v těchto učebnicích je přítomno dost piktogramů, které pomáhají k celkové orientaci v učebnici a v učivu. Jde o tyto: *úkoly opakující a uvádějící do souvislostí o probrané učivo, tvořivé úkoly, práce s mapou, skupinová práce, zajímavosti, práce s internetem, mezipředmětové vztahy (český jazyk, zeměpis, výtvarná výchova, dějepis, přírodopis), ukázka z krásné literatury, průřezové téma.*

Piktogramů je více než v učebnicích nakladatelství Fraus.

Jelikož se jedná o učebnice, které jsou aktuální a jsou v nich zapracovány nové změny v RVP, lze i tuto ediční řadu doporučit k výuce. Tematické rozdíly mezi učebnicemi napříč těmito dvěma nakladatelstvími jsou minimální. Jedinou nevýhodou této ediční řady je absence příruček pro učitele. Ani jedno nakladatelství nenabízí žádné pracovní listy nebo sešity pro žáky k opakování učiva.

2.5 Doporučení pro výuku

V této části práce budou navrženy doporučení, které by vyučující mohli využívat ve výuce v předmětu Výchova k občanství na základní škole.

V první řadě by bylo vhodné, aby vyučující přijali fakt, že tento předmět by neměl být vyučován striktně dle osnov, ale mělo by se pracovat s představami a prekoncepty žáků. V mnoha kapitolách v obou dvou typech didakticky analyzovaných učebnic nejsou pevně

dané poučky nebo definice, ale téma je probíráno vzhledem k uchopitelnosti témat většinou volněji a většinou jsou využívány různé mezipředmětové vztahy.

Nicméně průřezové téma Multikulturní výchova nabývá důležitosti, zvláště v poslední době. Ve školách již nyní nejsou žáci jen českého etnika, tudíž nelze potvrdit fakt, že toto téma by mělo být okrajové, nebo opomíjené. To ale bohužel nebývá v praxi vždy splněno a stále se můžeme setkat s přístupy pedagogů, kteří průřezová témata vědomě ignorují.

Témata Multikulturní výchovy, aby bavily žáky, by měly být vyučovány, resp. prezentovány většinou interaktivně, nebo dokonce pokud to téma a další podmínky dovolí i mimo kmenovou školu. Nabízí se např. různé spojovací nebo doplňovací hry. Důležité je, aby byla dodržena nejen úroveň výuky, ale taky aby bylo takovou prezentací dosaženo učební kontinuity. Referáty, nebo podobné úkoly by pravděpodobně neplnily svou pravou úlohu, neboť se stále jedná o většinou pasivní reprodukci získaných faktů.

Nelze souhlasit s tvrzením některých učitelů rodičů a široké veřejnosti, že společenskovědní předmět, jakým je Výchova k občanství by měl být ve škole vnímán jako okrajový předmět.

Výzkumný ústav pedagogický ve své publikaci *Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách*¹⁰³ uvádí, že průřezová témata jsou vhodným propojením, které přispívá ke komplexnosti vzdělávacího procesu, a formují žáka zejména ve volných procesech a vedou k posilování občanských kompetencí – aktivního občana ve společnosti.¹⁰⁴

Průřezová témata samozřejmě nevnímáme jako oddělené, ale jsou vhodně komponovány tak, aby došly k jednotnému cíli – vytváří celostní problematiku, se kterou se denně setkáváme v běžném životě. Tuto problematiku si osvojujeme nejen osobním prožitkem, ale také získáváme zkušenosti, díky kterým můžeme vést různé diskuse. Může docházet k vhodným názorovým střetům. Jak už bylo výše řečeno, jedná se o aktuální témata, se kterými jsme v jakémkoliv kontaktu dennodenně.

---

103 VÚP Praha, 2011

104 Srov. tamtéž, str. 5.

Autoři metodické podpory uvádí, že současné pojetí průřezových témat je dostačující, ale většinou bývá problémem fakt, že ne vždy je žákům zprostředkováno vše podstatné z daných témat. Autoři uvádí, že doporučené očekávané výstupy nejsou na rozdíl od očekávaných výstupů závazné. Zvláště průřezová témata mají být promyšlena a následně prezentována utříděně a plánovitě. Systematický přístup je žádoucí z toho důvodu, že témata nemají samostatné časové dotace, ale jsou včleněny ke stávajícím tématům. Mají-li být průřezová témata prezentována úspěšně, je nutné znát fakt, zda jdou integrovat do vzdělávacího oboru Výchovy k občanství. Pokud si průřezové téma a jeho začlenění nekonkretizujeme, vystavujeme se problému, co a jak máme žáky naučit, co si žáci mají osvojit a jak a co máme hodnotit.¹⁰⁵

Velmi vhodným materiálem k přípravě multikulturní tematiky je publikace od Dany Moree *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Publikace vyšla v roce 2008, v projektu Varianty, které zastřešuje Člověk v tísni. Zde najdeme nejen teoretické ukotvení problému multikulturality, ale také praktické ukázky, jak by se mohly multikulturní témata zpracovávat.

Při vytváření podkladů pro výuku multikulturní výchovy jsou vhodným pomocníkem nejen odborné publikace, ale také celá řada projektů neziskových a jiných organizací, které jsou přístupné na internetu. Prezentovány jsou weby a projekty, které mají přesah k multikulturní výchově.

ADRA ČR, www.adra.cz

Jedná se o mezinárodní humanitární organizaci, která má v Česku pobočku od roku 1992. Zaměřuje se na globální témata, která rozčleňuje: Pomoc v zahraničí, Pomoc v ČR, Dobrovolnictví, Vzdělávání, Pomáhejte s námi.

V rámci relevantnosti rozvedeme sekci Vzdělávání: zde má ADRA dlouhodobý program Opravdový svět (od roku 2006), ve kterém se zaměřuje na nabízení programu mateřským školám, základním a středním školám. Vytváří metodické výukové materiály pro pedagogy, které nabízí způsoby, jak globální témata začleňovat do výuky.

---

105 Srov. tamtéž, str. 5 – 6

ARPOK, o.p.s., www.arpok.cz

Organizace fungující při Univerzitě Palackého v Olomouci. Nabízí programy pro školy, semináře, výukové materiály, vydává metodické materiály. Věnují se globálnímu rozvojovému vzdělávání.

Nejnámější projekty: Globální rozvojové vzdělávání, Rozvojové večery.

Člověk v tísni, www.clovekvtsni.cz

Nezisková organizace, je známá svou humanitární zaměřeností, reaguje na aktuální problémy nejen v České republice ale i ve světě.

Nejnámější projekty: Člověk v tísni pracuje v široké šíři, své aktivity rozděluje do následujících podsekcí: humanitární a rozvojová pomoc, lidská práva ve světě, sociální práce v ČR, vzdělání a osvěta, Jeden svět, migrace v souvislostech.

Multikulturní centrum Praha, www.mkc.cz

Nezisková organizace, která pořádá celou řadu různých nejen webových projektů, vzdělávají učitele v různých seminářích.

Nejnámější projekty: www.migraceonline.cz, Stereotýpek v nás (interkulturním vzděláváním a prožitkem k toleranci), ...společně proti rasismu, Stop nenávisným projevům – seminář pro učitele, simulační hra pro pedagogické pracovníky: „V našem městě se má stavět mešita?!“, Interkulturní dílna – Romové, stereotypy a média.

Multikulturní centrum Praha můžeme primárně doporučit, protože disponují nejobsáhlejšími metodickými materiály pro potřeby výuky multikulturní výchovy.

Muzeum romské kultury, www.rommuz.cz

Sídlí v Brně. Jedná se o příspěvkovou organizaci Ministerstva kultury. Vytváří prostor pro setkávání kultur. Přispívají k boji proti xenofobii a rasismu. Usilují o dialog kultur.

NaZemi, <https://www.nazemi.cz/cs>

Nezisková organizace, která v České republice působí již 15 let. Zaměřuje se na širokou šíři globálních témat.

Nejnámější projekty: GRV (globální rozvojové vzdělávání), fair trade, důstojné pracovní podmínky.

Projekt Czechkid, - multikulturalita očima dětí

www. <http://www.czechkid.cz/index.html>

Webový projekt, skupina fiktivních dětí představuje své rodiny, zvyky a náboženství. Situace, které děti prožívají, vyžadují přemýšlení nad různými problémy. Projekt obsahuje také metodickou podporu pro učitele.

Řešitel projektu: FHS UK, Katedra oboru Občanský sektor.

Projekt Varianty, www.varianty.cz

Projekt Varianty systémově spadá pod Člověka v tísní, ale má samostatnou organizaci a zaměření. Vizí projektu je inkluzivní společnost a školy otevřené všem, které by měly vést ke globální odpovědnosti a respektu k druhým. Projekt poskytuje informační a metodickou podporu, která spočívá v pořádání vzdělávacích kurzů, poskytují didaktické materiály, odborné konzultace a asistenci školám a pedagogům v oblastech inkluzivního vzdělávání, interkulturního vzdělávání a globálního rozvojového vzdělávání.

Nejznámější projekty: Varianty dělí své projekty na následující větve: interkulturní vzdělávání, inkluzivní vzdělávání, globální rozvojové vzdělávání, migrace.

Závěr

Primárním cílem této diplomové práce bylo podání teoretického a praktického rámce problematiky multikulturní výchovy. V teoretické části byly nastíněny ideové základy multikulturalismu. Bylo podáno současné pojetí multikulturní výchovy prostřednictvím průřezových témat na druhém stupni základních škol.

V teoretické části, kde byly popsány různé přístupy k problematice multikulturality jsme si mohli ověřit, že sice máme mnoho různých přístupů, pouček a metodických doporučení, ale většina z nich vyznívá do ztracena a málo co je dotaženo do konce. Různé autority podávají svůj náhled na problematiku, ale nejedná se o celostní přístup. Nemůžeme se spolehnout na RVP, což je v dnešní době překonaný dokument, který není úplně aktuální k současnému dění. Jako největší slabiny ovšem vnímáme to, že de facto nejsou žádná relevantní doporučení pro výuku, která by měla být přítomna.

Je zřejmé, že jakmile se učitel rozhodne, že bude věnovat čas tomuto tématu, tak pracuje jak s vnějším kurikulem, které je dáno, tak i s kurikulem vnitřním. Kdo se pohybuje ve školství, tak ví, že naplnit vnější kurikulum by nemělo být pro zkušeného učitele obtížné. Obtížné je ale svým způsobem naplnit kurikulum vnitřní. Nutno dodat, že průřezových témat je několik a zde prezentujeme náhled jen na jedno z nabízených. I průřezové téma Multikulturní výchovy se dělí na dalších pět dílčích podtémat. V práci také bylo prezentováno, že jakékoliv průřezové téma by nemělo být prezentováno odděleně, ale naopak by mělo být vhodně začleněno do dalších učebních celků, nejen výchov. Jako vhodnou metodu prezentace učiva doporučujeme zážitkovou pedagogiku.

Samozřejmým a předpokládaným faktem musí být to, že učitel musí podávat informace nestranně a nezaujatě, čili neutrálně. Také je samozřejmé, že vyučující pracuje s kulturními vzorci žáků, které vyučuje a považuje je za samozřejmě akceptované.

V praktické části jsme analyzovali dvě učebnicové řady od známých nakladatelství Fraus a Nová škola. Byla provedena didaktická analýza ucelené řady učebnic druhého stupně. Znamější, zavedenější a tudíž používanější učebnicí jsou zřejmě ty od Frause, nicméně, Nová škola nabízí také obstojnou kvalitu učebnic. Multikulturní témata se objevují v obou řadách učebnic téměř ve všech ročnících, shodně osmé ročníky téma multikulturality nenabízí. Ani jedna učebnicová řada nemá nějaké zásadní nedostatky a proto lze obě doporučit, i když nelze vše odučit v takové šíři tak, jak je v učebnicích prezentováno. Fraus nabízí k učebnicím Výchovy k občanství metodické příručky pro učitele, což můžeme považovat za velkou pomoc v případě tvorby vyučovacích hodin. Nová škola je bohužel nenabízí. Ani jedno nakladatelství nemá k dispozici pracovní, nebo jiné procvičovací sešity. Moderní formy, tedy e-knihy nejsou ani v jednom případě dostupné.

Plusem obou učebnicových řad je fakt, že byly vydány relativně nedávno. Fraus vydal aktualizovanou učebnicovou řadu v letech 2012 – 2014, Nová škola v letech 2016 – 2017.

To by ovšem nemělo být považováno za velké nedostatky, neboť učitelé se mohou spolehnout na širokou nabídku podpory různých neziskových organizací, nebo obecně prospěšných společností. Ty nabízí širokou škálu nejen pracovních listů a různých aktivit, ale mnoho z nich také předkládá různé prožitkové formy, které se váží k tématu multikulturality. Vyzvednout zde můžeme např. zážitkový workshop Multikulturního

centra Praha, který je prezentován pod názvem *V našem městě se má stavět mešita?!*“ Rovněž pořádají kurz pro pedagogy pod názvem *Interkulturním vzděláváním a prožitkem k toleranci*.¹⁰⁶

Výhodou problematiky multikulturního vzdělávání je fakt, že v základu nenabízí striktně dané poučky (opravdu až na naprosté minimum témat, kde je to opravdu potřeba) a tudíž není vhodné toto téma probírat striktně dle učebnic. Cílem předmětu *Výchovy k občanství*, resp. i průřezových témat je aktivní zapojení do občanského života.

Na úplný závěr dodejme, že naprosto nezbytnou a základní publikací k této problematice zůstává práce od Dany Moree, *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Publikace vyšla v roce 2008, v projektu *Varianty (Člověk v tísní)*.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura:

BALVÍN, Jaroslav. *Pedagogika, andragogika a multikulturalita* Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012, ISBN 978-80-86798-07-3

BROM, Zdeněk. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. Plzeň: Fraus, 2013, ISBN 978-80-7238-879-0

HIRT, Tomáš a Marek JAKOUBEK, ed. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-22-9.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2012-. ISBN 978-80-7238-397-9.

JARKOVSKÁ, Lucie. *Etnická rozmanitost ve škole: stejnost v různosti*. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0792-4

---

¹⁰⁶ kurz je akreditován MŠMT

- KNECHT, Petr a Tomáš JANÍK. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008, Pedagogický výzkum v teorii a praxi, ISBN 978-80-7315-174-4
- LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy nebo pro odpovídající ročník víceletého gymnázia*. 4. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada, ISBN 978-80-7289-835-0
- LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŠTĚRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Páté vydání. Brno: Nová škola, 2016. Duhová řada, ISBN 978-80-7289-852-7
- MAŇÁK, Josef, Tomáš JANÍK a Vlastimil ŠVEC. *Kurikulum v současné škole*. Brno: Paido, 2008. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-175-1.
- MAŇÁK, Josef. *Nárys didaktiky*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 8021031239.
- MOREE, Dana, JANSKÁ, Iva, ed. *Než začneme s multikulturální výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2008, ISBN 978-80-86961-61-3
- MOREE, Dana. *Základy interkulturního soužití*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0915-7
- PASTOROVÁ, Markéta, ed. *Doporučené očekávané výstupy: Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011, ISBN: 978-80-87000-76-2
- PELCOVÁ, Naděžda. *Multikulturalismus a multikulturální výchova*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2009, ISBN 978-80-7290-392-4
- PREISSOVÁ, Andrea. *Multikulturalismus – ztracené paradigma?* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, ISBN 978-80-244-4134-4
- PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-546-2
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, ISBN 978-80-262-0403-9

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha, 2006, ISBN 80-7254-866-2

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7178-944-5

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 4., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, ISBN 9788026208723

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido, 1998, ISBN 8085931494

SIKORA, Jiří. *Multikulturní výchova a její podoba v podmínkách základního školství*. Hradec Králové, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové – Pedagogická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Tomáš Svatoš, Ph.D.

SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ. *Výchova k občanství*. 6. aktualizované vydání. Brno: Nová škola, 2017. Duhová řada, ISBN 978-80-7289-886-2

SOKOLÍČKOVÁ, Zdenka, František BURDA a Jan HOJDA, ed. *Krise v multikulturalismu, multikulturalismus v krizi: kolektivní monografie*. Ústí nad Orlicí: OFTIS, 2012. ISBN 978-80-7405-188-3.

ŠVINGALOVÁ, Dana, *Úvod do multikulturní výchovy*. Liberec, Liberecké romské sdružení, 2007, ISBN 978-80-903953-0-5

TAYLOR, Charles. *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*. Praha: Filosofia, 2001. Filosofie a sociální vědy. ISBN 80-7007-161-3

URBAN, Michal, Tomáš FRIEDEL, Tereza KRUPOVÁ, Dagmar JANOŠKOVÁ a Monika ONDRÁČKOVÁ. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

Internetové zdroje:

ADRA ČR, www.adra.cz

Antidiskriminační zákon: o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů. In: 198/2009 Sb. Parlament ČR, 2008.
<http://www.ochrance.cz/diskriminace/antidiskriminacni-zakon/>

ARPOK, o.p.s., www.arpok.cz

Český rozhlas. www.irozhlas.cz [online]. Český rozhlas, 2015 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-je-pro-uprchliky-spis-tranzitni-zeme-o-azyl-zadaji-jen-jednotlivci_201508031847_mskalicky

Český statistický úřad. www.czso.cz [online]. Český statistický úřad, 2018 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>

Člověk v tísni, www.clovekv tisni.cz

ČR. Školský zákon: o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: 561/2004 Sb. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2004

ČR. Zákon o pobytu cizinců o pobytu cizinců za území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: 399/1999 Sb. Ministerstvo vnitra, 1999.
www.mvcr.cz/soubor/uz-326-k-1-5-2011.aspx

Dana Moree: Katedra studií občanské společnosti. <https://ksos.fhs.cuni.cz/KOS-188.html> [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://ksos.fhs.cuni.cz/KOS-188.html>

Evropská migrační krize. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Evropská_migrační_krize

František Burda. *Transkulturní komunikace* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://transkulturnikomunikace.cz/vyucujici/8>

Charles Taylor. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Charles_Taylor_\(filosof\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Charles_Taylor_(filosof))

Jan Průcha. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Průcha

JANÍK, Tomáš. Pedagogika: Význam Shulmanovy teorie pedagogických znalostí pro oborové didaktiky a pro vzdělávání učitelů. *Pedagogika* [online]. Pedagogika [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/?p=1818&lang=cs>

Josef Maňák [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/913-josef-manak>

Katedra antropologie FF ZČU. *Katedra antropologie FF ZČU* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.antropologie.org/cs/tomas-hirt>

Katedra občanské výchovy a filosofie. *Katedra občanské výchovy a filosofie* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://kovf.pedf.cuni.cz/lide/doc-phdr-nadezda-pelcova-csc>

L. S. Schulman [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://people.clarkson.edu/~lschulma/>

Martin Luther King. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Martin_Luther_King

META, o.p.s. – společnost pro příležitosti mladých migrantů, <http://www.meta-ops.cz/>

Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. *www.rvp.cz* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2013 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/17409/ELEKTRONICKE-UCEBNICE-A-JEJICH-SOUCASNA-NABIDKA.html>

Michael Hauser. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michael_Hauser

Michel Wieviorka. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Michel_Wieviorka

MIKESKOVÁ, Šárka. Kurikulum – základní pilíř vzdělávání. *Www.rvp.cz: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2012, 14.5.2012 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/15567/KURIKULUM---ZAKLADNI-PILIR-VZDELAVANI.html/>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2004 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2013 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Ministerstvo vnitra České republiky. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

Multikulturní centrum Praha, www.mkc.cz

Muzeum romské kultury, www.rommuz.cz

Národní ústav pro vzdělávání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017_verze_cerven.pdf

NaZemi, <https://www.nazemi.cz/cs>

Pavel Barša. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Barša

Portál veřejné správy. *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=51548&nr=273~2F2001~20Sb.&rpp=10#local-content>

Projekt Czechkid, [www. http://www.czechkid.cz/index.html](http://www.czechkid.cz/index.html) - multikulturalita očima dětí

Projekt Varianty, www.varianty.cz

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, MŠMT Praha 2013

Robert F. Murphy. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_F._Murphy_\(antropolog\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Robert_F._Murphy_(antropolog))

Slovník cizích slov [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&cizi_slovo=integrace

Slovník cizích slov [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/homogenni>

Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kulturni-relativismus>

Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/multidisciplinari>

Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov* [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/multikulturni-spolecnost>

SOUKUPOVÁ, Blanka. Úvod do antropologie etnických menšin: Vybrané texty přednášek magisterského kurzu fakulty Humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. <https://fhs.cuni.cz/fhs-1-version1-soukupova.pdf> [online]. Praha, 2011 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://fhs.cuni.cz/fhs-1-version1-soukupova.pdf>

Statistika migrace a migrující populace. *Eurostat statistics explained* [online]. 2017 [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs

Úřad vlády České republiky [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/narodnostni-mensiny-15935/>

Věstník MŠMT, září 2009, kapitola IV – Podmínky nutné k udělení schvalovací doložky www.oberig.cz [online]. [cit. 2018-07-08]. Dostupné z: http://www.oberig.cz/_ftp/pdf/Migrace%20v%20CR.pdf

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta
M.D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce
Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				

6.				
7.				
8.				
9.				
10.				